

OSORSKO-HVARSKA PJESMARICA
(POPIS SASTAVNICA, POSTANJE, JEZIK)

Kristina Štrkalj Despot

UDK: 821.163.42.09-1 »15«
821.163.42.09 Marulić, M.

Kristina Štrkalj Despot
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Z a g r e b
kdespot@ihjj.hr

Latinična *Osorsko-hvarska pjesmarica* (oko 1530.), jedan od najvažnijih izvora pjesničke baštine na hrvatskom književnom jeziku čakavske osnove, znanstvenoj je javnosti otkrivena četiri stoljeća nakon svojega postanja. Tada je filološki fokus bio na dvanaesteričkim pjesmama, koje su se pripisivale Maruliću, a u kasnijim se istraživanjima taj fokus usmjeravao prema pojedinim osmeračkim pjesmama. Ipak, mnogi su podaci vezani uz tu pjesmaricu ostali nerazvijetljeni, od njezina cjelokupnoga sadržaja (u znanstvenoj literaturi nema popisa sastavnica te pjesmarice), do postanja (navodilo se najprije hvarsko, a zatim osorsko postanje) te jezika i nedokazanih atribucija. U radu se stoga prvi put daje cjelovit popis i kratak opis sastavnica te se na temelju analize temeljnih jezičnih značajki sastavnica na hrvatskom jeziku iznova pristupa problemu njezina postanja.

Ključne riječi: *Osorsko-hvarska pjesmarica*, Marko Marulić, hrvatska književnost 16. st., hrvatski jezik 16. st.

1. Uvod

Latinična *Osorsko-hvarska pjesmarica* danas se čuva u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (signatura I a 62). Ona je tipičan kasnosrednjovjekovni, odnosno ranonovovjekovni zbornik štiva nabožne tematike, sastavljen za (praktične) redovničke ili župne potrebe, u ovom slučaju franjevačke, te sadrži isključivo nabožne teme. Raznolikost se ipak očituje u tome što u njoj supostoje tekstovi na trima jezicima (hrvatskome, latinskome i talijanskome) i što ona u jednu cjelinu objedinjuje liturgijske i katekizamske, pučke i »umjetničke«, pjesničke i prozne tekstove, anonimnost i autorstvo, srednjovjekovnu kršćansku moralistiku i ranonovovjekovnu humanistiku, te svjedoči o tradiciji pučkoga,

usmenoga, bratovštinskoga, ali i latinskoga himnodijskoga literarnoga oblikovanja nabožnih tema, na kojima je izrasla književnost prezentirana u tom zborniku.

Raniji istraživači pristupali su pjesmarici s fokusiranim zanimanjem za one pjesme koje su možda ili sigurno Marulićeve. Iako se u kasnijim istraživanjima taj fokus usmjeravao i prema pojedinim osmeračkim pjesmama, mnogi su podaci vezani uz tu pjesmaricu ostali nerasvijetljeni, od njezina cjelokupnoga sadržaja (nema u znanstvenoj literaturi popisa njezinih sastavnica), do postanja, jezika i atribucija.

U radu se stoga prvi put daje cjelovit popis i opis svih sastavnica *Osorsko-hvarske pjesmarice* te se na temelju analize osnovnih jezičnih značajki sastavnica na hrvatskome jeziku iznova pristupa problemu njezina postanja.

2. Pregled najvažnijih dosadašnjih istraživanja

Prvi je o pjesmarici pisao F. Fancev¹, točno četiri stotine godina od datacije istaknute na prvoj ispisanoj stranici rukopisa (1533), i to kao o jednom od »dva nova izvora Marulićevih hrvatskih djela«², pa je već iz te karakterizacije bilo jasno da će Fanceva zanimati samo ono iz toga rukopisa što bi moglo biti Marulićevo, tj. »samo pobožna umjetnička poezija«. Iako jasno usmjeren samo takvim sastavima, Fancev ipak nije propustio spomenuti i naslove osmeračkih pjesama iz pjesmarice (ali ne svih) i nekih drugih priloga, te iznijeti temeljne podatke o rukopisu, koji od tada nisu bitno dopunjeni. On je rukopis nazvao *hvarskom pjesmaricom*³ jer se u njoj na nekoliko mjesta spominje Hvar i »puk hvarski« te zbog mlađeg pripisa prezimena »Boglich« na unutarnjoj stranici stražnje korice. Fancev⁴ je na temelju sadržaja (popis svetačkih privilegija pape Lava X. za Malu braću, franjevačka regula, pjesma *Hvale svetoga Frančiska* itd.) uočio da je bila pisana »upravo u kojem franjevačkom samostanu Male braće«. Fancevljeva je nesumnjivo velika zasluga što je ovaj rukopis otkriven i što smo dobili njegov prvi i dosad najpotpuniji opis. Tu zaslugu tek ponešto umanjuje neoprezno atribuiranje s v i h dvanaesteračkih pjesama iz ovoga izvora Maruliću. Iako on kaže: »time što sve dvanaesteračke pjesme hvarske pjesmarice pripisujem prema tome Splićaninu Marku Maruliću, ne mislim da upadam u pogrješku, u koju su upali I. Kukuljević i V. Jagić tvrdeći, da je cjelokupna anonimna poezija u Lucićevu 'Vrtlu' upravo Marulićeva«, zapravo jest upao u jednaku *pogrješku*, odnosno, s obzirom na to da do danas podrobna analiza koja bi eventualno doista potvrdila Marulićevo

¹ Franjo F a n c e v, »Nova poezija Splićanina Marka Marulića«, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knjiga 245, Zagreb, 1933, 1–73.

² F a n c e v, n. dj. (1), 17.

³ F a n c e v, n. dj. (1), 18, za taj rukopis kaže da je »ili sasvim hvarskoga porijekla ili se najkasnije polovinom 16 stoljeća našao u hvarskoj sredini«.

⁴ N. dj. (1), 18.

autorstvo nije provedena, može se reći da je bio jednako neoprezan i nekritičan atrubuirajući bez ikakvih drugih dokaza osim vlastita *osjećanja*⁵, kako i sam izričito kaže.

Iako ovaj rukopis nije bio predmetom njegova opširnijega proučavanja, u radu *Još Marulićevih stihova* Vj. Štefanić⁶ spominje doprinos F. Fanceva u reviziji bibliografije Marka Marulića otkrićem dvaju novih važnih izvora Marulićeva književnoga rada: tzv. *Marulićeva oficija* i tzv. *Hvarske pjesmarice*. Uz spomen *Hvarske pjesmarice* donosi opširnu bilješku u kojoj premješta lokaliziranje pjesmarice (barem njezina »starijega dijela«) iz Hvara u Osor, jer u pjesmi *Poklon sv. Križa* na f. 13a dolazi stih: *Daj pravo skrušenje od grihov Osoranom*, a taj etnik pojavljuje se još i na f. 52a, 57a i 62a.⁷ U hrvatskoj srednjovjekovnoj hrestomatiji, što ju je priredio sa suradnicima, Štefanić⁸ donosi transkribirane tekstove dviju osmeračkih pjesama (*Tuženje duše i tijela, Isusova mučila*) iz toga izvora, koji naziva *Osorsko-hvarskom pjesmaricom*, a taj su naziv prihvatili svi kasniji istraživači.

N. Kolumbić⁹ objavio je prijepis izvornom grafijom cjelovitoga teksta Gospina plača iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* i nerijetko se pišući o problemu utvrđivanja Marulićeva autorstva osvrtao i na ovaj izvor¹⁰, o čemu će biti riječi uz svaku pjesmu zasebno u popisu i opisu sastavnica.

Kratak enciklopedijski pregled dotadašnjih istraživanja pjesmarice nalazi se u *Leksikonu hrvatskih pisaca*.¹¹

⁵ N. dj. (1), 37: »U svim pjesmama vlada prilično jednoličan književni jezik jedne dalmatinsko-čakavske sredine. Jednoličnost vlada napokon i u versifikaciji, t. j. metru i dikciji. I to sve uskup *može da izazove osjećaj* da s v e p j e s m e umjetničkih metričkih shema u hvarskoj pjesmarici treba smatrati djelom jednoga pjesnika. A kako među njima ima pjesama, za koje se sasvim sigurno zna da su Marulićeve, tada Marulićeve mogu da budu i one, za koje, da su doista njegove *nemamo drugih dokaza do osjećanja*, da se u jeziku, metru i dikciji tijesno naslanjaju na Marulićeve pjesme«. (kurzivom istaknula KŠD).

⁶ Vjekoslav Štefanić, »Još Marulićevih stihova«, *Zbornik u proslavu petstogodišnjice rođenja Marka Marulića 1450–1950*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1950, 282.

⁷ Vjekoslav Štefanić, n. dj. (6), 298: »lokaliziranje starijeg dijela t. zv. Hvarske pjesmarice treba premjestiti u grad, iz kojega dosad nemamo hrvatskih stihova iz ovakve starine. Osor, kao biskupsko središte, imao je u crkvi latinsko bogoslužje, a to pokazuje i ova pjesmarica, ali su se pučke pobožnosti, kako to i ova pjesmarica dokazuje, obavljale u hrvatskom jeziku, jer je građanstvo bilo hrvatsko. Ovom se pjesmaricom na taj način dobiva potvrda za postojanje hrvatskog dijaloškog prikazivanja na novom, dosad nepoznatom području, otoku Cresu.«

⁸ Vjekoslav Štefanić, *Hrvatska književnost srednjeg vijeka*, Zora – Matica hrvatska, Zagreb, 1969 (Pet stoljeća hrvatske književnosti, 1).

⁹ Nikica Kolumbić, »Hvarski dijaloški 'Plačevi'« (1. dio), *Čakavska rič*, 1, Split, 1978, 21–44., i »Hvarski dijaloški 'Plačevi'« (2. dio), *Čakavska rič*, 2, Split, 1978, 35–94.

¹⁰ Nikica Kolumbić, »Marulićevi dijaloški i dramski tekstovi«, DDT, 31–50.

¹¹ *Leksikon hrvatskih pisaca*, autor koncepcije Krešimir Nemeč, Urednici: Dunja Fališevac, Krešimir Nemeč, Darko Novaković, Školska knjiga, Zagreb, 2000. V. natuknicu: *Pjesmarice* (autorica: Hrvojkje Mihanović-Salopek).

U najnovijoj knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*¹² objavljen je kratak opis¹³ pjesmarice te osam anonimnih osmeračkih pjesama iz toga izvora: *Danu se svi ponizimo, Va 'no vrime godišća, Tuženje duše i tila, Marijin plač, Isusova mučila, Molitvica od križa, Pozdravljenje križa i Cesar, kralje, hercegove*, popraćenih uvodnim raspravama.

Istraživače pojedinih tekstova iz pjesmarice spominjemo u popisu i opisu sastavnica. Nerijetko su se književni i jezični povijesničari, pa i istraživači iz drugih područja, koristili tekstovima iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* kao pomoćnim izvorom u vlastitim istraživanjima.¹⁴

U svojem sam radu »Gospin plač iz *Osorsko hvarske pjesmarice*« iznijela književnopovijesne, grafijske, jezične i jezičnostilske značajke toga teksta, te istaknula potrebu za cjelovitim popisom i opisom sastavnica, te opisom jezika i grafije cijele pjesmarice kako bi se konačno upoznao njezin sadržaj i kako bi se utvrdilo postoje li u njoj doista dva dijela međusobno jasno razgraničena i mjestom i vremenom postanja: jedan stariji – osorski i jedan mlađi – hvarski.¹⁵

3. Osnovne materijalne i paleografske značajke pjesmarice; grafijske značajke pojedinih ruku

Već na prvoj ispisanoj stranici pjesmarice zabilježena je 1533. godina, a prvi istraživač toga rukopisa, Franjo Fancev¹⁶ pretpostavio je da su neki dijelovi pjesmarice ispisani i prije, pa je pjesmaricu datirao oko 1530. Nešto ranijoj dataciji od one navedene na prvoj stranici pridružuje se i podatak J. Stipišića¹⁷ o vodenom znaku koji se može datirati u 1532. godinu.

Rukopis danas sačinjavaju ukupno 162 lista, formata 15,7x10,8, uvezana u onodobni kožnati uvez. Prema izvornoj folijaciji u gornjem desnom kutu *recto* strane listova, rukopis je imao 176 listova, od kojih nedostaju 1, 2, 8, 66–69, 87, 94, 111 i 118, a neki su ostali neispisani. Danas je u desnom donjem kutu *recto* strane listova vidljiva naknadna, olovkom pisana folijacija, koja teče kontinuirano

¹² Amir K a p e t a n o v i ć – Dragica M a l i ć – Kristina Š t r k a l j D e s p o t, *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo: Pjesme, plačevi i prikazanja na starohrvatskom jeziku*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2010, 299.

¹³ V. u n. d j. (12): Amir K a p e t a n o v i ć, »Najstarije hrvatsko pjesništvo«, poglavlje VI.: Vrela hrvatskoga srednjovjekovnoga pjesništva.

¹⁴ Tako npr. Hrvojka M i h a n o v i ć - S a l o p e k, *Hrvatska himnodija od srednjeg vijeka do preporoda*, Književni krug, Split, 1992; Vanda B a b i ć, »Usporedna analiza dvaju bokokotorskih s ostalim hrvatskim plačevima«, *Croatica et Slavica Iadertina*, 3 (2008), 199–229; J. S t i p i š i ć, »Nekoliko novih arhivskih vijesti o pučkom ustanku na Hvaru«, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, 10 (1977), 137–151, itd.

¹⁵ Kristina Š t r k a l j D e s p o t, »Gospin plač iz *Osorsko-hvarske pjesmarice*«, *Čakavska rič*, 37 (2009) 1–2, 123–147.

¹⁶ F. F a n c e v, n. d j. (1).

¹⁷ J. S t i p i š i ć, n. d j. (14), 149.

od 1–162 i potječe vjerojatno od Fanceva. U popisu sastavnica staru folijaciju navodimo u zgradama, a inače se orijentiramo prema novijoj, kontinuiranoj folijaciji. Na rijetkim stranicama ispisane su kustode, vjerojatno samo na onima koje su bile na granici sveščića (na 13b, 29b, 45b i 53b) i koje su trebale osigurati pravilno uvezivanje. Ipak, vidljivo je da je jedan sveščić pogrešno uvezan ili naknadno umetnut, prema kustodi na str. 53b (*o slaviću*), jer pjesma *O slaviću* slijedi tek na str. 93a.

U pjesmarici smo prema razlikama u duktusu i grafiji razaznali najmanje pet ruku¹⁸. Prva ruka ispisala je stranice 1a–72a i 90b–114a; druga ruka: 72a–90b; treća ruka: 114a–133a; četvrta ruka: 133a–143a; i peta ruka: 143a–146a (v. priložene fotografije).

Crvena tinta rabi se rijetko: u tekstu Gospina plača od str. 67a do kraja toga teksta (istaknute su prozne didaskalije u versificiranom ostatku teksta) te u tekstovima ispisanim od str. 133a–143a (peta ruka), gdje se crvenom tintom ističu naslovi i svaki drugi inicijal. U pjesmarici nema crteža ni istaknutijih uresa, osim pokojega vrlo jednostavno urešenoga inicijala te nekoliko crteža kažiprsta koji upućuje na pojedine stihove. U zapisima pjesama svaki stih započinje u novome retku, a često se grafički obilježava i granica polustiha – dvotočkom, dvjema kosim crtama ili većom bjelinom. Inicijalom redovito počinje svaki novi distih, a često i drugi stih distiha, ali je taj uvijek malo uvučen.

Grafija svih ruku slijedi južnhrvatsku pisarsku latiničnu praksu toga doba, koja se ugleda u talijansku grafiju. Jednoslovni i jednoznačni su grafemi za foneme /a/, /b/, /d/, /e/, /h/, /m/, /n/, /o/, /p/, /r/, /t/. Ostali fonemi označuju se višeznačnim jednoslovima (<c>, <g>, <i>, <ÿ>, <f>, <3>, <u>, <v>, <z>), dvoslovima (<ch>, <gl>, <gn>, <gÿ>, <gi>, <fc>) i troslovima (<chj>, <chi>, <gni>, <gli>).¹⁹ Samo dva pisara rabe podslovljeno <ç> (četvrta i peta ruka), a tri pisara (treća, četvrta i peta ruka) rabe <X>. Grafijski nijedan od pisara ne naznačuje fonološku razliku između /s/ i /š/, /c/ i /č/, /z/ i /ž/, ali svi grafijski razlikuju /n/, koje se redovito bilježi grafemom <n>, i /ñ/, koje se bilježi dvoslovom <gn>. Zanimljivo je da ta grafijska mogućnost nije uvijek iskorištena i za distinkciju /l/ i /lj/, jer dvojica pisara (prva i druga ruka) rabe <l> za /l/ i /lj/, dok grafem <gl> redovito svima označava /lj/. Kako u to doba još nije provedena sekundarna jotacija, obje ruke jasno razlikuju primarne /l/ i /ñ/ (označene grafemima <gl>, <l>, <gn>) i sekundarne neslivene suglasničke skupove /n+/j/ i /l+/j/, koji se označavaju kombinacijom grafema <n> i <l> s grafemima za fonem /j/. Svim je pisarima grafem <f> dvoznačan (/f/ i /v/). Grafemom <g> svi pisari bilježe i /j/ i /g/, osim posljednjega pisara, koji taj grafem ne rabi za /j/. Svi pisari osim posljednjega (peta ruka) rabe (između ostalih) grafem <ÿ> za /j/, a posljednji pisar uopće ne rabi taj znak (rabi <y> bez točkica za /j/). Ponajviše se u ovoj pjesmarici, ali i u onodobnoj pisarskoj praksi,

¹⁸ F. F a n c e v, n. dj. (1), 18. navodi da se u »pismu kojim je pjesmarica pisana razabiraju u glavnom tri ruke«.

¹⁹ V. tablicu.

izdvaja posljednji pisar (peta ruka), koji, doduše, grafijski ne razlikuje foneme /c/ i /č/, /s/ i /š/, /z/ i /ž/, ali dosljedno, na neuobičajen način, razlikuje /k/ = <ch> od /ć/ = <ch> te, što je još neobičnije, za označavanje fonema /j/ rabi isključivo grafem <y>, a fonem /i/ često, uz <i> označava i grafem <j>.

U rukopisu se vrlo često atoničke riječi (enklitike i proklitike) pišu sastavljeno s toničkom riječju s kojom čine izgovornu cjelinu. Stoga se na granici proklitike i naglašene riječi često provodi asimilacija po zvučnosti (npr. graf. *ifincha* = (*izsinka* > *issinka* > *isinka*), ali katkada se ta asimilacija ne provodi na prefiksalsnoj granici (*otteče*, *odtidoše*, *odtiskoše*).

Tablica: Grafijske značajke pojedinih ruku u *Osorsko-hvarskoj pjesmarici*

fonemi	ruka 1	ruka 2	ruka 3	ruka 4	ruka 5
/c/	C	c	c	ç	c ç
/č/	C	c	c	ç	c ç
/ć/	ch chi	ch chi	ch	ch	ch i
/g/	G	g	g	g	g
/h/	H	h	h	h	h
/i/	i ÿ	i ÿ	i j ÿ	i ÿ	i j
/j/	i ÿ Ø g gÿ gi	ÿ i Ø g	i ÿ Ø g gÿ gi	i ÿ Ø g	y
/k/	ch q	ch	ch c q	ch	ch
/l/	gl l gli	gl l	gl	gl	gli gl
/ń/	Gn	gn	gn	gn	gni gn
/s/	f	f fc	f fc	f fc	s
/š/	f	f fc	fc	fc	s
/u/	v u	u	u v	u v	u
/v/	u v f	u f	v u f	v u f	u f
/z/	f 3	f 3 fc	f 3	3	3 X
/ž/	f 3	f 3 fc	3 X	3 X	X

a zagne-ga: pomolimo
 Je-da-siga: slobodimo
 opca plac-misnyh moglase
 orche-suzje: li zognase
 ni tudia: pore-chose
 placnu gofpu: pore-dose
 ure-m slasom: uapjahu
 plac done-ba: posslahu
 orche-suzje: sfi zognahu
 sopodina: zalocubahu
 onochi senoth: obricahu
 Sfuda pomoch: tad i chabahu
 ali malo: opzaslahu
 jete-za zagony: ne-bajahu
 fasa-placim: prid duzome
 jos budlachi: prid zoxome
 raxamichome: goro-za-hu
 Sgozichim plac-mignih moglahu
 aby. ^{li zozoz} ^{li zozoz} ^{li zozoz}
 Arazata: or uozoz
 Arazepu chsincih: sprovozhili
 onich: od gognahuh
 Tex ne-milo: tad psolahu
 Soppa plosi: ne-pomgnasa
 lize vragah: sja zoxase
 ilom churatom: napirase
 Chsincihu placnych: vapirase
 Rici sospore

Oime sincha: doba moje
 Tofise: dilo tuaje
 a sad soss: uramma
 Tpa sincho: maye slauit
 Tngavcu: ichonu porne
 Tde-be-len: ur-uzgonit
 Suelamaga: reache tuise
 Ragne-nate: sante moje
 Lice-rie: popgahu
 Teme chachoj: se sulawo
 A ne-mogur: pomach dahi
 Pri-palofina: gorchu mari
 Achahije: bruh mabti
 Amachie mi: odruariti
 Chadre widit: ia namagu
 Gorchu maicha: iate medu
 Pngri slag tuai: dawe cinu
 Tarse jinte: uale miscu
 Chadre cinu: gawo natchi
 Babitum: poch odnati
 Tere ugnos: sfa sad gorim
 Cha prid urai: placna srim
 Rici pisca
 Gopa placu rui do fira
 Ne-udochi: sfiga sincha

Slika 1: prva ruka (lijevo) i druga ruka (desno)

grada pešl'at'na. p'riš'eta dušca p'neqou
spode. Nimb chadi omiš'eti occišt'ahu
šeechahu gneqa. To plame-nuc-čhad
kuchu tuovu pones' na tuo zame-
šecel' d'uga. Opet pones'et zuchutu
iu nades'mu y'eces. S'ucta Amc-to
plame-nuc-čhada y'uchost' i'suede-
om occi š'eti i'simba y'poučed'eh Vch
g'les'uo nebeš'cho V'zap V'ichu V'icm
Jonde. Sede orca. S'uga. S'ucm'og'uch'ic
ob de'mu. Od tude. hoc'it' doym' su
ti z'mh' i'maz' t'mh' trada spome. n'is'e
da barzo barzo hoc'ies. V'm'it' y'uo
V'ec'mit' naide. hoc'iet' sud'm. V'uo
m'is'li malo. Cho dobro v'esi V'ic'm
alli. Colucho. loic'ji. Š'e. d'ni tuoye. pom
R'echal' alli. V'ic'm' tao. čhad'ic' hoc'it'
nauti. Čhada. p'ides' p'rad' suca. nebe
č'oga. Čha. hoc'ies' se. š'chuzari. ali'gou
z'iti. Čhad'ic' se. Š'roc'ie-nic' hoc'it'
Eš' t'ebi. V'apiri. S'unc' m'icec' su

š'iu angeli. S'ucti i'ser'ia. boze. Cad' p'ori-
V'apiri. S'up'or'is' t'ebi. j'ioč'ie. V'ada. y'z'e
pla. Š'e. zibe. č'esu. V'moz'u. S'ue. S'uo'z'e
je. č'ahu. V'emeli. Aex. y'se. p'ric'e. Tada
m'choqa. neč'ic'is' n'ic'eti. Cogite. p'om'ore
j'ioč'ie. Conš'icia. ali'ni. S'ust' t'uid' hoc'ie
te. p'is'it'. g'ou'or'ech'i. O'y'ne. m'ez'i. Calica
dobro. V'p'is'it'ib'. ane. V'amb' y'ach. T'ech'i
manu. J'aro. S'ach' jest. V'ic'mc' p'oc'ni
poc'ni. S'unc' dobro. c'miti. doct' im'a. V'ic'
ime. j'm'ac'm =

Pax'm ad'ec'ias. p'om'is'li. malo. Cogi. jest
ra. orac. m' g'iro. n'ego. S'ih'ias. orac.
S'uo'ric'el. neba. S'em'el'. y'cho'p'irep'e
S'uo'ric'el. j'cho'ch'it'e. z'ast'uo'ri. y'st'ono
č'hap'iti. p'ot'rib'na. d'ic'el' p'et'it' tu'om'ig'e
S'ui. V'ot'it'm. J'uro. Š'e.lich'orn. p'og'nom
j'cast'ou. g'inas' g'neqa. g'ou'oz'iti
Oš'di. Crum'ca. p'oc'ip'ne. d'ive. marie

☉ nãse rajuch zachrise
humigleno ter umise

A choches smort nemuditi

U umiche ti živiti
tache rane portene

N i susa neisrečne
nãslajungse bogogubno

D Nebuadni nigdar mudno
bogledny i susa snoga

S slrechi na chirju piagnoga
i gubauču pričičadnoga

O bras jãggi pogledny
Achochess poviti ti uraj;

I suze gorche che roni
Muche zate on che podni

To ledaj iazich pun gorchofa
Tere plavi uzalofsi

47
D dazni uarda napamer
i uarda žgim ti svoj propet-ko

R ropetmuse priisfui
i bolechi žgim žsni

T eremu tache qonori
i oie rici ti žnori

Z chacho dufca bogogubna uzprãtã dufca

Z ac ti mves slrechi i suse
Zã nenogline žiffine dufce

Z a xnih muachu potnošif
Chojongih uraj; uudošif

Z ne uisif nachiz žaglubow
chacho slowich prixubau

S maot tãmpif i štachu muachu
Da dajf slobod štomu puču B5

Z acsi žedam nachizgu štech
čtocho gorcho factu mvech

Slika 3: četvrta ruka

Duxich sile, nere ran
nepristatyuch sfit derani
Vechie ischiu, vos charstzane
oderani, ner pogani
Negledayu, sfit ni boga
ubit praua, jnrboga
Qasto to dopuschas boxe
da praviedna, ne praf zmo
Puce hvarschi, chis nablixu
upri occhi, sada chrixu
Tu pogleday mestra draga
boga stuzica, nachrix noga
Chadi visi, tot nachrixu
napig placi, pristup blixu
Gleday glamu, uchrucyemni
do moxyani, probodeni

156
Gleday lica, popajiuana
Gleday gleday, postigana
Brada glama, oschubena
usa parstyu, ixabyena
Pastegnut, ruche isite
Gleday occhi, gniga mile
Chimi chada, pogledase
Strah ighibaf postaughase
Gleday noge, che hoybhu
SAm prauu pur, Znay chaxahu
Pribremsu, sada hchrixu
pogledayih, chis nablixu
Gleday parsi, o gnimice
tere placi, metnogmice
Lancom yesu, probodena
usa uda, ixagayena

4. Popis i kratak opis sastavnica

Tablica: Popis sastavnica *Osorsko-hvarske pjesmarice*

redni broj	jezik; stih/proza	<i>naslov istaknut u tekstu (autor)²⁰</i> [naslov prema drugom izvoru, znanstv. literaturi, početnom stihu/rečenici ili prijedlog naslova]	str. (od – do)	incipit
1	latinski; proza	[Popis dopuštenja oprosta pape Leona X. za Malu braću]	1a(3a)– 1b(3b)	<i>Leo papa X concessit que in sabbato in ramis...</i>
2	latinski; proza	<i>Decem precepta Divine legis</i> [Deset Božjih zapovijedi]	3a(5a)	<i>Non adorabis deos alienos...</i>
3	latinski; proza	<i>Septem peccata mortalia</i> [Sedam smrtnih grijeha]	3a(5a)	<i>Superbia...</i>
4	latinski; proza	<i>Quinque sentimenta corporis</i> [Pet tjelesnih osjetila]	3a(5a)	<i>Visus, odoratus...</i>
5	latinski; proza	<i>Infra scripta sunt precepta regule nostre que sunt numero 33 ad similitudinem numeri anorum Domini nostri Jesu Christi et nota que capitulorum regule sunt 12 ad similitudinem 12 apostolorum.</i> [Franjevačka regula]	3a(5a)– 4b(6b)	<i>In primo capitulo sunt quinque precepta...</i>
6	latinski; proza	<i>Septem opera misericordie spirituales</i> [!] [Sedam duhovnih djela milosrđa]	4b(6b)	<i>Docere...</i>

²⁰ Navodimo u tablici samo ako je autorstvo dokazano. Nedokazane atribucije i autore latinskih predložaka navodimo u opisu tekstova.

7		<i>Septem opera miserichordie corporales</i> [!] [Sedam tjelesnih djela milosrđa]	5a(7a)	<i>Esurientes pas[c] ere...</i>
8	latinski; proza	<i>Septem sacramenta Ecclesie</i> [Sedam svetih sakramenata]	5a(7a)	<i>Baptismus...</i>
9	latinski; proza	<i>Septem dona Spiritu</i> [!] <i>Sancti</i> [Sedam darova Duha Svetoga]	5a(7a)	<i>Timor, pietas...</i>
10	latinski; proza	<i>Septem beatitudines</i> [Sedam blaženstava]	5a(7a)	<i>Pauperes...</i>
11	latinski; proza	<i>7 sunt principales virtutes, tres theologice et quatuor cardinales</i> [Sedam krjeposti]	5b(7b)	<i>Fides, spes...</i>
12	latinski; proza	<i>Festivitates de precepto Ecclesie hec sunt</i> [Zapovjedni blagdani]	5b(7b)	<i>Natalis Domini...</i>
13	latinski; proza	<i>Festivitates de consuetudine</i> [Običajni blagdani]	5b(7b)	<i>Purificacio...</i>
14	hrvatski; stih osmerac	<i>Sequitur quedam laus valde devota Virginis Marie</i> [Danu se svi ponizimo]	6a(9a)– 7a(10a)	<i>Danu se svi ponizimo...</i>
15	hrvatski; proza	[Molitva svetoj Djevici Mariji]	7a(10a)	<i>Moli za nas...</i>
16	hrvatski; stih osmerac	<i>Sequitur laus de nativitate Domini Jesu Christi quae dicitur: Verbum caro</i> [Va 'no vrime godišća]	7a(10a)– 8a(11a)	<i>Va 'no vrime godišća...</i>

17	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Počiñe pisan bogoľubna na slavu i poćenje Dive Marije od zaćenja Isusova (Marko Marulić) [Od zaćenja]</i>	8b(11b)– 11a(14a)	<i>O zvizdo svih lipľa...</i>
18	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Majka sinku govoraše</i>	11a(14a)– 11b(14b)	<i>Zgovoru slatkomu svak uši otvori...</i>
19	hrvatski; proza	<i>Virovanje malo, ća jest 12 ćłani svete vire katolićaske [Apostolsko vjerovanje]</i>	12a(15a)	<i>Viruju u Boga, Otca svemogućega...</i>
20	hrvatski; proza	<i>Molitva osamdeset tisuć godić proććenja, rećena de- voto na skrućenje od grihov</i>	12a(15a)	<i>Gospodine Isu- karste, Sinu Boga živoga...</i>
21	hrvatski; proza	<i>Molitva 15 tisuć let proććenja</i>	12a(15a)	<i>Zdrava, Marije, prisveta Majko Boźja...</i>
22	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Molitva svih grihov proćće(n)ja rećena d(e) voto s jednim oćenaše(m) i Zdravo(m) Marijo(m)</i>	12a(15a)– 12b(15b)	<i>Zdrava, o Divice, mnogo milostiva...</i>
23	hrvatski; stih ćetrnaeste- rac	<i>Hvale svetoga Franćiska</i>	12b(15b)– 13a(16a)	<i>O vojvoda prisveti, tebe sada ćtujemo...</i>
24	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Poklon svetoga kriźa (poćakavľjena prerada pje- sama Šiška Menćetića)</i>	13a(16a)– 13b(16b)	<i>Zdrav, kriźu pris- veti, zdrav, ufanje naše...</i>
25	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Slave i hvale Dive Marije</i>	14a(17a)– 20a(23a)	<i>Marije Divice, Gos- poje ľudi svih...</i>
26	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>De asumtione Domine [Od uzvićenja Gospina] (Marko Marulić)</i>	20a(23a)– 23b(26b)	<i>Divice prećista, majko umiľena...</i>

27	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Te Deum laudamus</i>	23b(16b)– 24b(27b)	<i>Tebe hvalimo, Bože, ki s' svemoguć...</i>
28	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Potaknutje duše grišne na pokoru</i>	25a(28a)– 28b(31b)	<i>Grišna duše moja, ne htij se pripasti...</i>
29	hrvatski; stih osmerac	<i>Kontemplacijon svetoga križa</i>	29a(32a)– 34a(37a)	<i>Križ na pamet nas- toj imit...</i>
30	hrvatski; stih osmerac	<i>Kako se tuži duša svarhu tila</i>	34b(37b)– 37a(40a)	<i>Sliši, brate, ča ću t' praviti...</i>
31	hrvatski; proza	<i>Korisne milosti ke učini Isus majci svojoj</i>	38b(41b)– 39b(42b)	<i>Steći jedan sveti muž na molitvi...</i>
32	hrvatski; proza	[O svetom Frančisku i fratra Lijunu na Gori od Alverne]	39b(42b)– 40a(43a)	<i>Blaženi svet Frančisko jed- nokrat budući...</i>
33	hrvatski; proza	[Sveti Bernardo govori od uboštva]	40a(43a)	<i>Sveti Bernardo gov- ori od uboštva...</i>
34	hrvatski; stih dvanaeste- rac	<i>Duša virna pita Isukarsta</i> [Od muke Isukarstove i odgovor]	40b(43b)– 42b(45b)	<i>Zač pogarjen tako, moj Isuse, stojiš...</i>
35	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Duša osujena govori</i> [Govorenje duše osujene i odgovor Isusov] (Marko Marulić)	43a(46a)– 45b(48b)	<i>Ajme, ajme meni, koliku imiju...</i>
36	hrvatski; stih dvanaeste- rac	[Od sedam vrimen od križa]	45b(48b)– 46a(49a)	<i>Mudrost Oca Boga, kripost svemoguća...</i>
37	talijanski; stih sonet	[O gente cieca] (Marko Marulić)	46b(49b)	<i>O gente cieca, non ve ne avvedete...</i>
38	talijanski; stih sonet	[Qual maraviglia] (Marko Marulić)	46b(49b)– 47a(50a)	<i>Qual maraviglia se l' furor turchesco...</i>

39	hrvatski; stih dvanaesterac	[Oče naš nebeski]	47a(50a)– 47b(50b)	<i>Oče naš nebeski, o Bože jedini...</i>
40	hrvatski; stih dvanaesterac	<i>Ave Maria</i>	47b(50b)	<i>Zdrava si, Marije, milosti puna sve...</i>
41	hrvatski; stih osmerac	<i>Vexila regis prodeunt</i> [U Gosposdišne mučenje]	48a(51a)	<i>U Gosposdišne mučenje...</i>
42	hrvatski; stih osmerac	<i>Per Christum ducem</i> [Slidimo Isusa]	48a(51a)– 48b(51b)	<i>Slidimo Isusa, ki križ kuša...</i>
43	hrvatski; stih dvanaesterac	<i>Tres virtutes theologice</i>	48b(51b)– 49b(52b)	<i>Dušo koja želiš k Bogu dojtj gori...</i>
44	hrvatski; stih dvanaesterac	<i>Rechordacio ultima</i>	49b(52b)– 51b(54b)	<i>Svaki dan ističe sunce ter zahodi...</i>
45	hrvatski; stih osmerac	<i>Gabriel anielus ad Cristum</i> [Isusova mučila]	51b(54b)– 53b(56b)	<i>Ja sam, anjel, s neba prišal...</i>
46	hrvatski; stih dvanaesterac	<i>Počišne pokripljenje od de- vetih kori anjelskih</i>	54a(57a)– 62b(69b)	<i>Sliš'te, ja sam posal od pervoga kora...</i>
47	hrvatski; stih osmerac	[Gospin plač]	63a(70a)– 90a(100a)	<i>Zato korut sad uzmite...</i>
48	latinski; proza	<i>Benedictio eundo de cubili</i> [Molitva pri ustajanju iz postelje]	90b(100b)	<i>Pax Domini...</i>
49	latinski; proza	<i>Oratio in mane dicenda</i> [Jutarnja molitva]	90b(100b)– 91a(101a)	<i>Auxiliatrix...</i>
50	latinski; proza	<i>Oratio</i>	91a(101a)– 91b(101b)	<i>Gracias tibi...</i>

51	latinski; proza	<i>Sequitur benedictio de domo exeundo</i> [Molitva pri izlasku iz kuće]	91b(101b)	<i>Crux triumphalis...</i>
52	latinski; proza	<i>In introitu ecclesie oratio devotissima</i> [Molitva pri ulasku u crkvu]	91b(101b)– 92a(102a)	<i>Domine in multitudine misericordie tue</i>
53	latinski; proza	<i>Ad accipiendum aqua benedicta [!] oratio</i> [Molitva pri uzimanju blagoslovljene vode]	92a(102a)	<i>Aqua benedicta...</i>
54	latinski; proza	<i>A[d] petendum [?] devocionem or(ati)o</i> [Molitva traženja pobožnosti] [?]	92a(102a)– 92b(102b)	<i>Discedite a me maligni et...</i>
55	hrvatski; stih osmerac	[Slavić] (Marko Marulić)	93a(103a)– 101a(112a)	<i>O slaviću ki privartaš...</i>
56	hrvatski; stih osmerac	[Molitva svetoga Barnarda: Salve mundi salutare]	101b(112b)– 107a(119a)	<i>Zdrav, Isuse, moj pridragi...</i>
57	hrvatski; stih dvana- esterac	[Molitva (Naslidovanje Isukarsta)]	107b(119b)– 108a(120a)	<i>A napokon Isus tvoj htíl te je učiti...</i>
58	hrvatski; stih dvana- esterac	[Zavaršenje (Naslidovanje Isukarsta)]	108a(120a)	<i>Svaka stvar po sebi dugo bi pravlátí...</i>
59	hrvatski; stih osmerac	[Molitva biblijskih žena]	114a(126a)– 114b(126b)	<i>Eva: Moji grisi i tamnosti...</i>
60	hrvatski; proza	<i>YHS Maria: Ovo je način od mojenja svete molitve</i>	115a(127a)– 132b(144b)	<i>Najparvo zdvigni pamet i misal tvoju Ocu nebeskomu...</i>
61	hrvatski; stih osmerac	<i>Kako blaženi sveti Barnard dušu bogoľubnu potiće Duhom Svetim na uspomenutje svetoga križa</i>	133a(145a)– 135a(147a)	<i>Plaći, o dušice virna...</i>
62	hrvatski; stih osmerac	<i>Kako duša bogoľubna užgana Duhom Svetim</i>	135a(147a)– 136a(148a)	<i>Zač ti mreš, slatki Isuse...</i>

63	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Ke čisto hoćete na svitu živit ter Bogu išćete punije služit, otvor'te pameti ter slišajte mučec' pisa(n) ku [ću] peti sada meju vami [Od svetih divic i uđovic]</i>	136b(148b)– 142a(154a)	<i>A ti, Gospodine, pozri slabost moju...</i>
64	hrvatski; stih dvana- esterac	<i>Od svetoga Stipana</i>	142a(154a)– 143a(155a)	<i>Stipane blaženi, parvi mučeniče...</i>
65	hrvatski; stih osmerac	[Cesar, kraļe, hercegove]	143a(155a)– 143b(155b)	<i>Cesar, kraļe, herce- gove...</i>
66	hrvatski; stih osmerac	<i>Molitvica od križa</i>	143b(155b)– 145a(157a)	<i>Puče hvarski ki s' nablizu...</i>
67	hrvatski; stih osmerac	<i>Pozdravljenje križa</i>	145a(157a)– 146a(158a)	<i>Zlamen križa, zdrav si viku...</i>

Osorsko-hvarska pjesmarica zapravo je trojezični, čakavsko-latinsko-talijanski zbornik (franjevačkoga) štiva nabožne tematike, koji osim dvanaesteračkih pjesama, kojima se pretpostavljalo Marulićevo autorstvo, sadržava i osmeračke pjesme (uglavnom pučke bratovštinske pjesme) te katekizamske tekstove, regule, molitve i nekoliko proznih duhovnih sastavaka. U zborniku se može razaznati nekoliko tematsko-vrstovnih cjelina.

I. Prvi je dio i jezično i vrstovno ujednačen, u njemu su zastupljeni katekizamski tekstovi, franjevačka regula i povlastice, odreda na latinskome jeziku, i taj dio obuhvaća trinaest tekstova (1–13).

1. Prvi je u pjesmarici zapisan nenaslovljeni prozni tekst na latinskome jeziku koji sadržava popis dopuštenja oprosta pape Leona X (1513.–1521.) za Malu braću. Tekst počinje na str. 1a(3a) riječima: *Leo papa X c(on)ces[s]it q(ue) in sabbato in ramis palmar(um) et in die sancti Joani Evangeliste...* U dnu te stranice nalazi se datacija: *a(nno) d(omin)i 23 Marcii 1533*. Popis dopuštenja završava na str. 1b(3b) riječima: *liberacio unius anime a purgatorio. LAUS DEO*. Nekoliko sličnih tekstova, ali na hrvatskom jeziku nalazi se u *Vartlu*, a najsličniji je ovomu tekstu tekst *Isus, Marija, Francisko: Ovo je dopušćenje kako se ima nositi kordun Svetoga Franciska* (5), koji počinje rečenicom: *Papa Lijun Deseti dopusti svim ljudem...*, no ne radi se o jednaku tekstu.

2. Popis Deset Božjih zapovijedi na latinskome jeziku. – Počinje naslovom *YHS Maria. Decem precepta Divine legis* na str. 3a(5a) i završava na istoj stranici posljednjom zapovijedi: *Non desiderabis uxorem eius*.

3. Sedam smrtnih grijeha na latinskome jeziku. – Nabrojani su na str. 3a(5a) pod točkicama uokvirenim naslovom *Septem peccata mortalia*.

4. Pet tjelesnih osjetila na latinskome jeziku. – Nabrojani su na str. 3a(5a) pod točkicama uokvirenim naslovom *Quinque sentimenta corporis*.

5. Franjevačka regula na latinskome jeziku. – Počinje na str. 3a(5a) točkicama uokvirenim dugačkim naslovom – *Infra scripta sunt p(re)cepta regule nostre que sunt n(umer)o 33 ad similitudine(m) numeri anoru(m) D(omi)ni n(ost)ri Yesu Ch(rist)i et nota q(ue) ca(pitulorum) re(gule) sunt 12 ad similitudine(m) 12 apostol(orum)*. Dalje se nabrajaju te trideset i tri odredbe podijeljene u 12 poglavlja. Odredbe su obrojčana rednim brojevima od 1–33, i podijeljene u skupine odijeljene podnaslovima u kojima se najavljuje koliko odredaba sadržava koje poglavlje, npr.: *In primo cap(itul)o sunt quinque precepta*, *In secundo cap(itul)o sunt novem precepta* itd. Završava riječju *Finis* i datacijom: *adi 9 februarii 1533*, na str. 4b(6b).

6. Sedam duhovnih djela milosrđa na latinskome jeziku. – *Septe(m) op(er)a miseric(h)ordie spirituales* [!], nabrojena su na str. 4b(6b).

7. Sedam tjelesnih djela milosrđa na latinskome jeziku. – *Septe(m) op(er)a miserichordie corporales* [!], nabrojena su na str. 5a(7a).

8. Sedam svetih sakramenata na latinskome jeziku. – *Septe(m) sacrame(n)ta Eccle(s)ie*, nabrojani su na str. 5a(7a).

9. Sedam darova Duha Svetoga na latinskome jeziku. – *Septe(m) dona Spiritu* [!] *Sancti*, nabrojani su na str. 5a(7a).

10. Sedam blaženstava na latinskome jeziku. – *Septe(m) beatitudines*, nabrojena su na 5a(7a).

11. Sedam krjeposti (tri bogoslovne i četiri stožerne) na latinskome jeziku. – Nabrojene su na str. 5b(7b). Ispod naslova *7 sunt pri(n)cipales v(ir)tutes, tres teologice et quatuor cardinales*, nabrojene su tri bogoslovne (*fides, spes, caritas*), slijedi notacija *cardinales* uokvirena točkicama, za kojom su nabrojene kardinalne krjeposti (*prudencia, temperancia, iusticia, fortitudo*). Cijeli blok završava krupnijim natpisom *Deo gracias* uokvirenim točkicama i jednostavno urešenim.

12. Zapovjedni crkveni blagdani na latinskom jeziku. – Pod naslovom *Festivitates de p(re)cepto Ecclesie hec sunt* nabrojani su na str. 5b(7b) svi zapovjedni blagdani: od *Natalis D(omi)ni* do *S. Francisci p(er) graciam datam d(omi)ni pape*.

13. Običajni blagdani na latinskom jeziku – *Festivitates d(e) consuetudine* na str. 5b(7b): *Purificacio: Marie: Anunciacio*.²¹

²¹ Dalje bi trebao slijediti prema staroj folijaciji list 8, koji je očito izgubljen.

II. U pjesmarici slijedi tematski blok posvećen Blaženoj Djevici Mariji, a sadržava osmeračke i dvanaesterčke pjesme u njezinu čast i jednu molitvu.

14. Osmeračka pjesma u čast Djevici Mariji *Danu se svi ponizimo* na starohrvatskome jeziku. – Počinje naslovom na vrhu lista 6a(9a): *Sequitur quedam laus valde devota V(ir)ginis Marie*, i strofom: *Danu se svi ponizimo / ter na kolena padimo / Mariju pozdravljajuć*, a završava na str. 7a(10a) strofom: *da po svemu trudu va vike / radujemo se na nebi / lice Božje gledajuć. Amen!* Pjesma je na listu ispisana dvostupačno, s istaknutim inicijalom svake strofe. Metrički donekle slijedi latinsku pjesmu *Stabat mater dolorosa*, jer se sastoji, kao i ta pjesma, od trostišnih strofa s dvama parno rimovanim osmercima i jednim sedmercem, pri čemu sedmerci dviju susljednih strofa ipak nisu, kao u latinskoj pjesmi, povezani srokom; no sadržajno je znatno drukčija jer uzvišeno i radosno slavi život, uskrsnuće i uzašašće. Poznate su još dvije srednjovjekovne inačice te pjesme (u glagoljičnom *Vinodolskom zborniku* iz 15. st. i *Korčulanskome rukopisu* iz 15. st.). Uz ostale inačice poznate iz ranijih izdanja, inačica iz ove pjesmarice objavljena je prvi put u knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*²².

15. Molitva Svetoj Djevici Mariji na starohrvatskome jeziku – cijeli se tekst nalazi na str. 7a(10a), otvara se zazivom i odgovorom: *Moli za nas, Sveta Divo M(arije), da dostojni bud(e)mo prijati tvoga sina obećanje*. Glasi: *Molimo: Podaj nam, rabom tvojim, molimo te, Gospodine Bože naš, vičnem misli i tela zdravjem radovati se i p(re)slavnim Blažene Marije vazda dive mojenje(m) od ove tuge izbaviti se i vične uživati veselje, Karsto(m), Gospodinom našim. Amen!* Suvremena inačica ove molitve i danas se moli, najčešće u sklopu krunice.

16. Osmeračka pjesma *Va 'no vrime godišća* na starohrvatskome jeziku – počinje na str. 7a(10a) naslovom na latinskome jeziku: *Seq(uiu)r la(u)s d(e) nativitate D(omi)ni Jesu Chri(sti) q(ue) d(icitu)r: Verbum caro...*, i stihovima: *Va 'no vrime godišća / mir se svitu navišća*, a završava na str. 8a(11a) stihovima: *Ti nam daj pokoj vični! Svetom Divom Marijom! Amen!* Pjesma i sadržajno (opisuje se biblijski slijed događaja vezanih uz Isusovo rođenje u betlehenskoj štali) i metrički (tri sedmerca sa samoglasničkom rimom i pripjev, koji je sedmerački ili osmerački) slijedi latinsku pjesmu *In hoc anni circulo*. I danas je jedna od najpopularnijih božićnih pjesama, a očito je omiljena bila već u srednjem vijeku jer nam je sačuvano čak šest njezinih starohrvatskih zapisa, a najstariji je iz kraja XIV. stoljeća.²³ Inačica iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* izdvaja se od ostalih jer sadržava nekoliko strofa kojih nema u drugim inačicama, npr. jednu u kojoj je vrlo jednostavno i neposredno opisana slika Marijine raznježene majčinske brige za tek rođeno djeteta (*Ondi ņega zadoji / ter ga slatko poľubi / od ņega se ne dili / Sveta Diva Marija*). I ova je pjesma ispisana dvostupačno s istaknutim inicijalom

²² N. dj. (12), 299.

²³ Pjesma je zapisana još u *Beramskom (ljubljskom) brevijaru*, *Petrisovu zborniku*, *Pićicevoj pjesmarici*, *Korčulanskom latiničnom zborniku* i *Knjizi Disipula B. V.* uvodni tekst i tekstove svih inačica u K a p e t a n o v i ć – M a l i ć – Š t r k a l j D e s p o t, n. dj. (12), 21–47.

svake strofe, što za latinične zbornike nije često. Cjelovita je inačica pjesme *Va 'no vrime godišća* iz ove pjesmarice prvi put objavljena u knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*.²⁴

17. Marulićeva dvanaesteračka pjesma na starohrvatskom jeziku s istaknutim naslovom: *Počine pisan bogoľubna na slavu i poćenje Dive Marije od začetja Isusova* – Počinje na str. 8b(11b) stihovima: *O zvizdo svih lipļa, Majko, Divo čista, / tvojom nebo i ze(m)ļa čistiňom procvita*, a završava na str. 11a(14a) stihovima: *Kako se dostoja, vazda budi hvaľen / od svega stvorenja u vik vikom, amen!* Osim u ovoj inačici, pjesma je poznata iz još triju rukopisa (*Vartal, Lulićev zbornik, Rapska pjesmarica* iz 1563.). Jagić je prvi (prema Kukuljevićevu korpusu)²⁵ objavio inačicu iz *Vartla*, i to bilježeći razlike prema inačici iz *Lulićeva zbornika* (oko 1615.), u kojem za tom pjesmom slijedi zapis *Marko Marul to složi* (296a), pa je atribucija ove pjesme Maruliću prihvaćena još od prvoga izdanja njegovih pjesama. Fancev²⁶, doduše, navodi kako je ta pjesma »sigurno Marulićeva samo onda, ako se u *Lulićevu zborniku* zapis (...) na kraju pjesme odnosi upravo na nju, a ne na pjesmu *Od Uskrsnutja Isusova* koja za njom slijedi«. No Vončina²⁷ prema popisu sigurnih Marulićevih pjesama iz *Vartla* kaže kako u tom rukopisu o autorstvu pojedinih pjesama svjedoče redovito »pripisi«, pa tako i pjesma *Od uskarsa Isusova* ima pripis *Marko Marul ovo složi*, kao i pjesma *Od začetja Isusova*, te su obje uvrštene u najnovije izdanje Marulićevih pjesama (PR). Na inačicu iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* upozorio je, dakle, Fancev²⁸, ne objavivši njezin tekst. Štefanić²⁹ je otkrio još jednu inačicu ove pjesme, u *Rapskoj pjesmarici* iz 1563. te objavio razlike inačica iz te pjesmarice i iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* u odnosu na inačicu iz *Vartla* objavljenu u SPH 1. Svaki je stih ispisan u novom retku s inicijalom u početnom distihu, jednostupačno, a na granici polustiha uočljiva je veća bjelina.

18. Dvanaesteračka pjesma na starohrvatskom jeziku s naslovom *Majka sinku govoraše*. – Pjesma počinje na str. 11a(14a) stihovima: *Zgovoru slatkomu svak uši otvori / ča Diva mladomu Isusu govori*, a završava na str. 11b(14b) stihovima: *Da vazda uživaju obraz tvoj prislavni, / koj' želom gledaju anjeli svi slavni*. Fancev je navedenu pjesmu, kao i sve ostale dvanaesteračke pjesme iz ovoga izvora prema sadržajnoj i tematskoj bliskosti s Marulićevim marijinskim pjesmama pripisao Maruliću, ali kako za to nije nađeno čvršćih dokaza od Fancevljeva »osjećanja«, pjesma nije ušla u PR, a nije nikada ni objavljena u cijelosti. Fancev je objavio tek nekoliko početnih stihova, i to s pogreškama u čitanju. Stoga ju ovdje donosimo u cijelosti:

²⁴ Nav. dj. (12), 43.

²⁵ *Pjesme Marka Marulića*, skupio Ivan Kukuljević Sakcinski, *Stari pisci hrvatski*, knjiga prva, JAZU, Zagreb, 1869., dalje SPH 1.

²⁶ Nav. dj. (1), 27.

²⁷ Josip Vončina, »Napomene o ovom izdanju«, PR, 15.

²⁸ N. dj. (1), 27.

²⁹ N. dj. (6), 296–298.

Majka sinku govoraše

Zgovoru slatkomu svak uši otvori
 ča Diva mladomu Isusu govori:
»O slavo nebeska, odkud bi meni toj,
 tolik dar³⁰ danaska, mladi rabi tvojoj?
Za majku me obra, Sin Božji buduć ti,
 ka ne bih vid dobra raba se tva zvati.
Jer si ti Stvoritelj svakoga stvorenja
 i sam odkupitelj človičja zgrišenja.
A ja sam stvorenje tvoje nedostojno,
 teb' je poštenje prez mire dostojno.
Služe t' sva stvorenja, drago zlato moje,
 kraļ boj si uzvišenja, Sin Božji – pravo je!
Ti s' kruna nebeska vične slave tvoje!
 Ti s' radost anjelska, svitlost duše moje!
Tko bi sad razrizal napol sarce moje,
 pisano bi našal slatko ime tvoje.
Ti s' on pribili žil kim raj vas miriše,
 ki s' vazda vavik bil svarhu svih najviše.
Slavna usta tvoja, cukar je i med u njih, [11b(14b)]
 mudrost boj je Božja sva razlita po njih.
Tebe t' svi sveti toliko želiu
 da b' i' z pakla zneti, jer prija ne mniju.
Ka bi moć tolika, Isuse, Bože moj,
 ka prignu dolika veliki narav tvoj?
Ča se od uboge divice hti rodit
 i nevoļe mnoge na svit pride podnit?
Vid' sam ja želila rabom se nazvati,
 ka bi tebi bila, Bože, slavna mati.
Ča se u polači z[l]atoj ne porodi
 i mater ne rači čer kraļa kugodi?
Al' neka ubogi s ufanjem velim svak,
 kako i već mogi, k tebi s' uteče pak.
Danu, hodi k meni, slatka žeļo moja,
 pokol da toj meni da sam majka tvoja!
O slavo! O uzvišenje, sinko, duše moje
 i velo veselje, Bože, slave tvoje!
Za ljubav te moļu ku virnim svim nosiš

³⁰ F. F a n c e v, n. dj., 33. pogr. *dan*.

i za svu nevoļu ku za svih podnosiš:
 ki se budu molit tvojoj majci ljubeno
 i ki budu prosit tvoju milost sarčeno,
 učin' jih dostojnih vičnēga blaženstva,
 s družbom od pokojnih tvojega kraļestva,
 da vazda uživaju obraz tvoj prislavni,
 koj želom gledaju anjeli svi slavni.

Amen!«

III. Slijedi blok liturgijskih i katekizamskih tekstova na starohrvatskome jeziku, tematski posvećenih stjecanju oprosta za grijehe. U bloku je i jedna dvanaesteračka marijinska pjesma, koja se u 'blok' uklapa svojim naslovnim zapisom: *Molitva svih grihova prošće(n)ja rečena d(e)voto s jednim Očenaše(m) i Zdravo(m) Marijo(m)*.

19. Tekst *Vjeronanja* na starohrvatskome jeziku. – Cijeli je tekst zapisan na str. 12a(15a) s naslovom *Virovanje malo, ča jest 12 člani svete vire katoličanske*. Odrednica »malo« u naslovu upućuje na to da je to stariji i sažetiji tekst *Vjeronanja* (Apostolsko vjeronanje), a ne opširnija inačica (Nicejsko-carigradsko vjeronanje), koja je danas najrašireniji tekst *Vjeronanja* u kršćanskim crkvama (ali još se uvijek moli i *malo vjeronanje*). Tekst donosimo u cijelosti: *Viruju u Boga, Otca svemogućega, stvorca neba i zemļe, i u Isukarsta, Sina ņegova jedinoga, Gospodina našega, ki začet bi od Duha Sveta, rojen od Dive Marije, mučen prid Poncijo[m] Pilatom, propet, umarl i pokopan, side u pakal; tretī dan uskarsnu od martvih i uzide na nebo, sede ob desnu Otca, Boga svemogućega, od kuda hoće priti suditi živih i martvih. Viruju u Duh Sveti, u Svetu Crikvu katoličasku, Svetih općinu, odpušćenje grihova, puti uskarsnutje, život vični! Amen!*

20. Prozna molitva na hrvatskome jeziku s naslovom *Molitva osamdeset tisuć godišć p(ro)šće(n)ja, rečena devoto [na] skruše(n)je od grihova*. – Cijela je molitva ispisana na str. 12a(15a) i glasi: *Gospodine Isukarste, Sinu Boga živoga, molim tebe za ljubav one radosti ku ljubvena majka tvoja imi kada se ņoj ukaza u onu prisvetu noć od uskarsnutja, i za radost onu ku ima kada tebe vidi slavna, svitlinom od božastva da ti mene prosvitliš sedmimi dari Duha Svetoga da tvoj[u] voļu ispuniti budu moći sve dni života moga, ki živeš i kraļuješ va vse vike vikom. Amen!*

21. Prozna molitva na hrvatskome jeziku s naslovom *Molitva 15 tisuć let p(ro)šće(n)ja*. – Cijela je molitva ispisana na str. 12a(15a) i glasi: *Zdrava, Marije, prisveta Majko Božja! Kraļice nebesk[a]! Vrata rajska! Gospoje svita izvarstito čista! Ti si Diva! Ti si začela Isusa brez griha! Ti si porodila Stvoritelja i Spasitelja svita, u ko(m) nesujenim oslobodi mene od svakoga zla i moli za grihe moje. Amen! P(ate)r n(oste)r. Ave (Mari)a.*

22. Dvanaesteračka kratka pjesma na hrvatskome jeziku s naslovnim zapisom *Molitva svih grihova prošće(n)ja rečena d(e)voto s jednim očenaše(m) i Zdravo(m) Marijo(m)*. – Počinje na str. 12a(15a) stihovima: *Zdrava, o Divice,*

mnogo milostiva, / svitlija Danice, sunca ko prosiva...., a završava na str. 12b(15b) stihovima: *...na nebi s' najviša, kako dragi kamen / ki dušu uriša u vik vikom. Amen!* Fancev³¹ donosi transkripciju cijele pjesme te ovu i još jednu anonimnu marijinsku pjesmu atribuirala Maruliću, s argumentima da su u pjesmarici »nablizu« sigurnih Marulićevih marijinskih pjesama, te da s tim pjesmama »ni u čemu ne kolidiraju, već se upotpunjuju«³². Te »argumente« nije uzeo u obzir Vončina, koji nije uvrstio u PR nijednu od pjesama koje Fancev, povodeći se za osjećajem, atribuirala Maruliću (*Osorsko-hvarsku pjesmaricu* uvrstio je kao pomoćni izvor). Ne može se poreći da je ova pjesma umješno spjevana i da motivima i izrazom iznimno podsjeća na Marulićevu *Divici Mariji*, zbog usporedbi Marijine svjetlosti s Danicom i njezine bjeline i čistoće sa *žilem*, što je potvrđeno upravo u toj pjesmi, te uopće zbog uporabe metafora koje se i u svojem konceptu i u izrazu podudaraju s onima u hrvatskoj renesansnoj lirici (npr. *majko slavna Božja, slaja si od meda / i jošće od satja, za tobom svak gleda. / Ti si rumenija čarlene rozice, / od žila s' bilija, nebeska kraljice...*). No to nije dokazom da joj je autor Marulić, jer je riječ o uobičajenim i vrlo čestim izrazima metaforičkih koncepata o Blaženoj Djevici u kojima se naziru tragovi petrarkističkih utjecaja.³³

IV. U pjesmarici zatim slijede religiozne pjesme različita sadržaja (posvećene božanskim osobama i svecima), koje su često prepjevi poznatih latinskih himana, ali su sve na starohrvatskome jeziku.

23. Lauda svetom Franji na starohrvatskome jeziku s istaknutim naslovom *Hvale svetoga Fra(n)čiska*. – Pjesma počinje na str. 12b(15b) strofom: *O vojvoda prisveti, tebe sada čtujemo, / patrijarha ubozih, umiženih, maľahnih, / pri Bogu naš pomoćnik, sveti oče Fra(n)čisko!*, a završava na str. 13a(16a) stihovima: *On te prija u radost, blizu sebe u svitlost / da ti svoju svu milost, u vik vikom* (prekriženo: *s(veti) o(č)e F(rančisko)*). Ova pjesma, uz mnoge ostale pokazatelje, svjedoči o tome da je pjesmarica sačinjena za franjevačke potrebe. Možda je pisana po uzoru na poznatu latinsku pjesmu o Franji Asiškom, *Franciscus vir catholicus*, upitnoga autorstva (katkad se pripisuje sv. Bonaventuri)³⁴, koja je zapisana u *Picićevoj pjesmarici*.³⁵ Iz zapisa pjesme čini se da se sastoji od trinaest četrnaesteračkih tercina, od kojih svaka završava pripjevom *Sveti oče Frančisko!*

³¹ N. dj. (1), 33.

³² Isto.

³³ Tako je npr. pjesma »ku složi Nikula Matulić Splićanin« iz *Vartla (Pisan Gospoji Blaženoj)* jednako umješno spjevana i također protkana petrarkističkim izrazima metaforičkih koncepata (npr. *Čin' da već ne nošu u sarcu ľuben stril*). V. u Petar L u c i ć, *Vartal*, priredio, uvodom i bilješkama popratio te rječnik sastavio Nikica Kolumbić, Književni krug, Split, 1990, 180.

³⁴ V. Ulysse C h e v a l i e r, *Repertorium hymnologicum. Catalogue des chants, hymnes, proses, séquences, tropes en usage dans l' église latine depuis les origines jusqu' a nos jours*, Louvain, Imprimerie Lefever, 1892, pod brojem 6544.

³⁵ V. Kristina Š t r k a l j D e s p o t, »Jezične i književnopovijesne značajke starohrvatskih pjesama u *Picićevoj pjesmarici* iz 1471.«, CM XIX (2010), 31–53 (na str. 35).

24. Dvanaesteračka pjesma s istaknutim naslovom *Poklo(n) svetoga križa*. – Počinje na str. 13a(16a) stihovima: *Zdrav, križu prisveti, zdrav, ufanje naše, / jer Isus p(ro)peti na tebi izdaše...*, a završava na str. 13b(16b) stihovima: *Gdi ćemo radost čut na nebu gorika, / a grišnike ne čut u paklu dolika. Amen!* Prema prvom distihu pjesma je srodna *Versima od križa* iz *Vartla* i *Lulićeva zbornika*, pjesmi koja se najprije pripisivala Nikoli Matuliću³⁶, zatim Marku Maruliću³⁷, dok nije Tomo Maretić³⁸ uočio sličnost pojedinih njezinih stihova s *Pjesnima od Isusa* Š. Menčetića, što su potvrdili Vaillant³⁹ i osobito Fancev⁴⁰, koji je analizom pokazao da se u toj pjesmi nalaze očekavljene dvije pjesme iz Menčetićeva ciklusa o Isusu.⁴¹

25. Dvanaesteračka pjesma na starohrvatskome jeziku s istaknutim naslovom: *Slave i hvale Dive M(arij)e*. – Počinje na str. 14a(17a) stihovima: *Marije divice, Gospoje ljudi svih, / anjelska kraljice, veselje naše i njih, / daj mi hvali tvojih niki dil moć reći, / kih ne more nitkor napuni svih izreći...*, a završava na str. 20a(23a) stihovima: *Jer ja neuzmožan nisam jošće takmen / da sam si dostojan prebivat s tobom. Amen.* Pjesma je vrlo dugačka, sadržava 117 distiha. Ova je pjesma jedna je od triju anonimnih dvanaesteračkih marijinskih pjesama iz *Osorsko-hvarske pjesmarice*, koje Fancev⁴² atribuirao Maruliću zbog toga što su *nabližu* s njegovim dvjema marijinskim pjesmama te zbog invokacije, u kojoj prepoznaje bliskost s Marulićevim stihotvorenjem. Početak pjesme doista iznimno podsjeća na uobičajene Marulićeve invokacije, no ta sličnost nije dovoljna za atribuciju. Ne samo da temeljita filološka analiza pjesme nije provedena nego pjesma dosad nije ni objavljena u cijelosti.

26. Marulićeva pjesma *Od uzvišenja Gospina*. – Počinje na str. 20a(23a) latinskim naslovom *D(e) asumtione D(omi)ne* i stihovima: *Divice prečista, majko unižena / kom svita sva mista biše prosvitljena...* Završava na str. 23b(26b) stihovima: *...komu se sad klaňam podvijajuć ra[men] / i glavu priklaňam vazda slavnu. Amen!* Pod tim završetkom dodan je još zapis: *Slavna Gospoja zača Isusa* (naslov identičan onom u *Vartlu* uz tu pjesmu), a odmah u nastavku ispisan je i naslov sljedeće pjesme: *Te Deum laudamus*. Unutar pjesme nalazi se prijevod latinskoga *Magnificat* (kojega je početak označen skicom kažiprsta uz početni stih): *Veliča duša ma hvalom Gospodina, / vesela vazda sta kat nega spomina! / Duh se uzradova u Bogu, spasu mom, / ki nebesa skova, zemlju i svaka s nom...*

³⁶ Ivan K u k u l j e v i ć, *Pjesnici hrvatski XV. vieka.*, Zagreb, 1856, 69–70.

³⁷ Tu je pjesmu Maruliću atribuirao Jagić u SPH 1, 191–194.

³⁸ Tomo M a r e t i ć, »Zur autorschaft einiger Dichtungen der älteren kroatischen Literatur«, *Archiv für Slavische Philologie*, 7 (1883), 405.

³⁹ André V a i l l a n t, »Trois textes ragusains du XVIe siècle en version čakavienne«, *Revue des études slaves*, 6, 1926, 66–82.

⁴⁰ N. dj. (1), 29–31.

⁴¹ Detaljnije o povijesti izdavanja i atribuiranja toga teksta v. Nikica K o l u m b i ć, »Podaci o tekstovima«, u *Petar Lucić*, Vartal, Književni krug, Split, 1990, 767.

⁴² N. dj. (1), 33.

Stihovi prepjeva te slavne pjesme nalaze se i u *Životu Ivana Karstiteļa iz Vartla i Firentinskoga zbornika* te u pjesmi *Slavna Gospoja zača Isusa iz Vartla* (u *Vartlu* je, dakle, zapisana dvaput). Marulićevo autorstvo nedvojbeno je još od Jagićeva izdanja (SPH 1), a utvrđeno je natpisom *Marko Marul ovo složi*, koji joj prethodi u *Lulićevu zborniku*, gdje je naslovljena *Od uzvišenja Gospina*, te je još dodan i natpis *po Marku Marulu* prije dijela u kojem se prepjevava *Magnificat*. Uvrštena je i u PR.

27. Prijevod iznimno poznatoga starokršćanskoga latinskoga himna *Te Deum laudamus*. – Počinje na str. 23b(26b) naslovom na latinskome jeziku *Te Deum laudam(us)*, koji nije vizualno istaknut jer je napisan u produžetku natpisa *Slavna Gospoja zača Isusa*, koji se odnosi na prethodnu pjesmu. Početni stihovi glase: *Tebe hvalimo, Bože, ki s' svemoguć, s istinom pravimo, Gospodin si slovuć...*, a završni stihovi, na str. 24b(27b), glase: *Ufamo, i ufajuć ne smete se misal, / tebi hvale dajuć, ki s' svaka nadišal. Amen!* Ova je prerada sačuvana, osim u *Osorsko-hvarskoj pjesmarici*, još u trima rukopisima: 28

Vartlu, tzv. *Marulićevu molitveniku*⁴³, i rukopisu NSK R 6634, ali ni u jednom od tih izvora nije zapisom potvrđeno Marulićevo autorstvo. Jagić je pjesmu uvrstio u SPH 1, a Fancev⁴⁴ je atribuciju potkrijepio upravo činjenicom što pjesma dolazi još i u *Oficiju*, gdje nosi naslov *Himan svetih Ambroza i Augustina*⁴⁵ (on nije znao za R 6634). Kolumbić⁴⁶ prihvaća tu atribuciju, ali Vončina⁴⁷ pjesmu ne uvrštava u PR »budući da nema nikakvih dokaza o Maruliću kao autoru«.

28. Dvanaesteračka pjesma na starohrvatskom s naslovom *Potaknutje duše grišne na pokoru*. – Pjesma počinje na str. 25a(28a) stihovima: *Grišna duše moja, ne htij se pripasti, / jer ćud huda tvoja čini te upasti. / Ne htij sama sebe u pakal topiti / tere da Bog tebe odvargal jest mniti*, a završava na str. 28b(31b) stihovima: *Gori su kriposti, a grisi su doli; / ondi su radosti, ovdvi vičće*⁴⁸ *boli. Amen!* Fancev⁴⁹ je utvrdio da ova pjesma nije slična ni pjesmi *Od svete pokore štenje lipo i korisno* iz *Lulićeva zbornika* ni pjesmi *Od svete pokore* iz Vartla, nego pjesmi sasvim istoga naslova u *Lulićevu zborniku* (str. 313a–317a).

29. Hrvatski prijevod pjesme *Laudismus de sancta Cruce* svetoga Bonaventure s istaknutim naslovom *Kontemplacijon svetoga križa*. – Pjesma počinje na str. 29a(32a) stihovima: *Križ na pamet nastoj imit / ki svaršeno hoće živit*, a završava na str. 34a(37a) stihovima: *Da ki milost dili svojim / kraļ nebeski grihom mojim*

⁴³ Da taj rukopis nije Marulićev, pokazala je Dragica M a l i ć, »Zašto tzv. Marulićev molitvenik nije Marulićev«, CM XIII (2004), 5–19.

⁴⁴ N. dj. (1), 28.

⁴⁵ Dugo se vjerovalo da su upravo sveti Ambrozije i sveti Augustin autori ovoga himna i da je on nastao prigodom krštenja svetoga Augustina. Danas se autorom smatra Niketa, biskup Remezijane (4. st.).

⁴⁶ N. dj. (41), 765.

⁴⁷ PR, 16.

⁴⁸ Graf. pogr. *uicgni*.

⁴⁹ N. dj. (1), 31.

/ dopust' mi prošćenje. Amen! U *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* nalaze se još dva prepjeva pjesama sv. Bonaventure: *Philomena* (Slavić) i *Meditatio de passione Jesu Christi* (*Kako blaženi sveti Bernard dušu bogoľubnu potiče*). Fancev⁵⁰ je sva ta tri prepjeva Bonaventurinih pjesama smatrao produktima početničke Marulićeve poezije, iako za to nije imao čvrstih dokaza. Svoju je pretpostavku o Marulićevu autorstvu tih triju prepjeva temeljio na činjenici da metrička shema *Slavića* slijedi metričku shemu prepjeva i originala Bonaventurine *Laudismus de sancta cruce*, a ne izvorne *Philomene*, te na pretpostavci da je Marulić »u svome opredjeljenju za mistiku protiv skolastike imao za učitelja i uzor prije svih drugih sredovječnih mističara upravo sv. Bonaventuru«. Kako, osim za Slavića, za ostale prijevode Bonaventurinih pjesama nema sigurnih dokaza o Marulićevu autorstvu, nisu uvršteni u PR, a nisu nikada ni objavljeni u cijelosti.

30. Pučki osmerački kontrast između duše i tijela eshatološke tematike. – Pjesma je podijeljena u dva naslovljena dijela. Prvi, s naslovom *Kako se tuži duša svarhu tila*, počinje na str. 34b(37b) stihovima: *Sliši, brate, ča ću t' praviti, / jer t' je tilo harlo ostavit... i završava na str. 37a(40a) stihovima: Zemļa hoće g zemļi poiti / sva veselja družim oiti. Amen!* Drugi dio počinje na str. 37b(40b) naslovom *Tuženje zločestoga tila ko preminuje [s] sega svita* i stihovima: *Jur ću v zemļi pribivati, / samo o Sudu gori stati*, a završava na str. 38b(41b) stihovima: *Toj obslužit noseć zlamen / daj mi vire prave. Amen!* Pjesma je izrazno i sadržajno vrlo bliska pučkim pogrebnim pjesmama. Transkripcija je objavljena u PSHK 1⁵¹ s kratkim opisom, a opsežniji opis i transkripcija objavljeni su u knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*.⁵²

V. Slijedi blok proznih didaktičnih tekstova:

31. Prozni starohrvatski tekst s naslovom *Korisne milosti ke učini Isus majci svojoj*. – Tekst počinje na str. 38b(41b) rečenicom: *Steći jedan sveti muž na molitvi bi dirnut u duhu po taj način da sliša gdi Isus majku svoju [pita] ke najvećše bolizni jest imala od strane negove, a ona odgovori i reče slatkomu sinku svomu...*, a završava na str. 39b(42b) rečenicom: *Zato budi svaki pomñiv govoriti tej pet Očenašev i Zdravih Marij svaki dan na slavu slatkoga Isusa za pet bolizan zgora rečenih ke ima slatka majka negova i draga. Amen!* Tekst je pučki intoniran i ispunjen prisnom emocionalnošću; Isus i Marija razgovaraju oslovljavajući se nježno i s ljubavlju (npr. *slatka i draga majko moja, o sinko moj dragi*). Isus pita majku kojih je pet najvećih tuga i boli imala od njega, a ona mu odgovara. U Marijinim riječima može se prepoznati nekoliko izraza bliskih versificiranim Marijinim plačevima, npr.: *Peta moja velika bolizan jest bila kada te u grob staviše jere onda ostah tužna majka brez sinka, udovica prez nevistaca, sirota brez ćačka i majke jere ti mani biše ćačko, ti majka, ti bratac, ti sestrica, ti sve moje dobro*.

⁵⁰ N. dj. (1), 24.

⁵¹ N. dj. (8), 414–422.

⁵² N. dj. (12), 233–240.

32. Prozni starohrvatski tekst o svetom Franji i bratu Leonu bez naslova. – Počinje na str. 39b(42b) rečenicom: *Blaženi svet Frančisko jednokrat⁵³ budući na Gori od Alverne s fratrom Lijunom i govoreći š ĥim, ukaza mu sveti Frančisko jedan kamik, koga s velikim veselje(m) od sarca i rados[t]ju ugleda, reče fratur Lijunu: »Ovčice, operi ov kamik vodom.«*, a završava na str. 40a(43a) rečenicom: *Zato vas molim: budite devote [!] našemu redu da budete plaćeni ovd i onamo. Amen.* U tekstu se pripovijeda koje je četiri milosti obećao Isus svetom Franji za franjevački red Male braće prigodom jednog ukazanja. Tekst stilom i sadržajem podsjeća na *Cvitje*, naš prijevod djela *I fioretti di San Francesco*.⁵⁴

33. Kratak didaktičan prozni tekst na starohrvatskome jeziku bez naslova, s početnom rečenicom *Sveti Bernardo govori od uboštv a*. – Cijeli se tekst nalazi na str. 40a(43a) i glasi: *Sveti Bernardo govori od uboštv a: Ki ž eliju bogati biti na sem svitu, upadaju u napastih i u zankice⁵⁵ djavalske, u pož elinja mnoga iskona ke tope č lovika u pakal. Dobrovoļno pogarjuju zemaļsko blago ki svaršeno ufaju imati nebesko. Nismo zato prišli na saj svit da u raskoši ž ivemo, nego da pokoru č inimo za grihe naše i našega oca parvoga, a to jest Adama i Eve, a to pak uć inivši pokoru za naši grisi hoćemo imiti pokoj vić ni. Amen!*

VI. Pjesnićki blok

34. Dvanaesteraćka pjesma na starohrvatskome jeziku s istaknutim naslovom *Duša virna pita Isukarsta* – Pjesma poć inje na str. 40b(43b) stihovima: *Zać pogarjen tako, moj Isuse, stojiš, / na križu visoko ter se tuž an boliš...*, a završava na str. 42b(45b) stihovima: *Ĺ ubi, Ĺ ubi Boga, iskarñih Ĺ ubi svih, / plaća ć e t' bit mnoga sa mnom na nebih.* Inaćica te pjesme iz *Vartla* s naslovom *Od muke Isukarstove i odgovor* objavljena je u SPH I kao Marulićeva, Fancev⁵⁶ ju uvrštava u popis pjesama iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* koje su uš le u SPH I bez sigurnih dokaza za Marulićevo autorstvo. Kako je naknadno utvrđeno da se pjesma nalazi i u R 6634 (*Človik prid križem kleć eć i moli Boga*), Kolumbić⁵⁷ drži da bi se »danas s više sigurnosti moglo govoriti o Marulićevu autorstvu«, pa je uvrštava u DDT (str. 135–138), iako Vonć ina⁵⁸ smatra da za to nema dostatnih dokaza i stavlja ju na popis djela koje treba iz Marulićeva opusa iskljućiti. Pjesma se nalazi i u *Splitskoj pjesmarici Trogirskoga kaptola* (br. 102)⁵⁹. U *Osorsko-hvarskoj pjesmarici*, kao i u ostalim izvorima, prijepis je formalno, naslovima podijeljen u dva dijela (prvi dio: *Duša virna pita Isukarsta*; drugi dio: *Odgovorenje Isukarsta*).

⁵³ Graf. *iednocrad*.

⁵⁴ Josip H a m m, »Hrvatska proza Marulićeva vremena, Knjiga druga: *Cvitje*«, *Stari pisci hrvatski*, Knjiga 40, Zagreb, 1987, 75–167.

⁵⁵ Graf. *uzancice*; Može se ć itati i *zanćice* (*zamćice*).

⁵⁶ N. dj. (1), 29.

⁵⁷ N. dj. (41), 779.

⁵⁸ PR, 16.

⁵⁹ Bratislav L u ć i n, »*Splitska pjesmarica Trogirskoga kaptola*: opis, sadržaj, auktori, predloćci«, CM XIX (2010), 55–93.

35. Marulićeva dvanaesteračka pjesma na starohrvatskome jeziku *Govorenje duše osujene i odgovor Isusov*.⁶⁰ – U *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* ne pojavljuje se pod tim naslovom, nego je naslovima formalno podijeljena na dvije cjeline, kao i prethodna pjesma (prvi dio: *Duša osujena govori* počinje na str. 43a(46a) stihovima: *Ajme, ajme meni, koliku imiju / bolizan u meni jer Boga ne viju...;* drugi dio počinje na str. 44b(47b) naslovom *Isus duši osujeni govori* i distihom *Neharna dušice, ti otidi, prokleta, / gdino svitline ni, jer si prokleta!*, a završava na str. 45b(48b) stihovima: *Tko će to činiti, vire noseć zlamе(n), / blaže(n) će živiti u vik vikom. Amen!* Marulićevo je autorstvo potvrđeno pripisom *Ovo je složenje Marka Marula Spliciánina* u inačici u *Lulićevu zborniku*. Pjesma se nalazi i u *R 6634* (čak dva puta), u *Vartlu* (160b–162b), u *Rapskoj pjesmarici* iz 1563. i u *Vranićevu glagoljskom rukopisu* iz 1613., a uvrštena je i u PR i u DDT. »Sedam sačuvanih prijepisa iste Marulićeve pjesme govori o pjesnikovoj popularnosti kao i o privlačnosti teme, bar u rasponu od jednoga stoljeća.«⁶¹

36. Pjesma *Od sedam vrimen od križa* (naslov prema inačici u *Vartlu*). – U *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* nije naslovljena skupnim naslovom, nego je zasebno naslovljen svaki pojedini od njezinih sedam katrena: *Matutin, Prima, Tercija, Seksta, Nona, Vesp(er), Komp(lita) i Recom(mendatio)*, koji tematiziraju tijek Isusove muke. Pjesma počinje na str. 45b(48b) stihovima: *Mudrost Oca Boga, kripost svemoguća / svitlost svita mnoga, [I]sus, ljubav vruća*, a završava na str. 46a(49a) stihovima: *Da s anjelskom družbom pojemo tve dike / ter s veselom službom služimo u vike. Amen!* Fancev⁶² nije uočio da se gotovo jednaka pjesma nalazi i u *Vartlu*. Kolumbić uz izdanje inačice iz *Vartla* navodi i razlike prema ovoj inačici te navodi, za razliku od Fanceva, da je pjesma prijevod latinskog himna *Patris sapientia*, koji pripada skupini himana poznatih pod nazivom *Horae de passione Domini*, što ih je vjerojatno sastavio papa Ivan XXII. Nalazi se i u proznom prijevodu u *Vatikanskom hrvatskom molitveniku*. Kolumbić⁶³ iznosi argumente za Fancevljevu atribuciju ovoga prepjeva Maruliću: »Marulić je za svoj *Oficij b. d. Marije* prepjevao sve latinske himne koje su ulazile u njegov sastav, a koje nalazimo i prozom prevedene u spomenutom Vatikanskom molitveniku, gdje u *Oficiju svetoga karsta*, kojega Marulićev primjerak nije poznat, stoji i prijevod ove pjesme. Činjenica da su se prepjevi svih tih himni, pa i ove, našli u *Vartlu* te da je svima, osim ovoj, kao autor potvrđen Marulić, vodi nas na pomisao da bi i ona mogla biti njegova i da je bila sastavni dio njegova nesačuvana dijela *Oficija*. Tome u prilog ide i tekst *Osorsko-hvarske pjesmarice*, koji se našao među Marulićevim sastavcima u tom rukopisu, ali i elementi Marulićeve metrike i frazeologije.« Pjesma nije uvrštena u PR.

⁶⁰ Donosimo naslov prema *tabuli* iz *Vartla*, koji se već uobičajio u literaturi.

⁶¹ N. K o l u m b i ć, n. dj. (41), 786.

⁶² N. dj. (1), 36.

⁶³ N. dj., (41), 791.

37. Nenaslovljeni sonet na talijanskom jeziku autora Marka Marulića. – Počinje na str. 46b(49b) stihovima: *O gente⁶⁴ cieca⁶⁵, non ve ne av(v)edete / Come fuggon⁶⁶ l'ore⁶⁷, li giorni e mesi*, a završava na istoj stranici stihovima: *Godrà manna che mai non si corrompe, / Libero e sciolto da terrena fezza*. Zapis ovoga soneta prvi je pronašao Deanović⁶⁸, koji je pretpostavio Marulićevo autorstvo, a tu je atribuciju posve prihvatio Milošević⁶⁹, koji je sonet i prepjevao (*O slijepi ljudi, zar vam jasno nije / da sati i dani i mjeseci bježe / za njima ljeta love nas u mreže / to svatko mora da shvati što prije...*); nakon njega to je učinio Tomasović.⁷⁰

38. Još jedan Marulićev sonet na talijanskom jeziku. – Počinje na str. 46b(49b) stihovima: *Qual maraviglia se 'l furor turchesco / Vi preme e strugge, o gente christiana...*, a završava na str. 47a(50a) stihovima: *Se non vi correggeti, non so come / Patir potrà l'ira del Summo Padre / Che con più dur flagelli non vi dome*. U ovom sonetu Marulić pjeva o tome da su »trpnje kršćana od nevjerničke sile posljedica njihova grešna života«⁷¹. I ovaj je sonet, prihvaćajući atribuciju, prepjevao Milošević⁷² (*Pa zar je čudo ako bijes vas turski / tlači i ništi, o braćo kršćani, / vladaju vuci s runom ovčjim znani / tu je i lisac, s lažnom dlakom, mrski...*), a zatim i Tomasović.⁷³

39. Nenaslovljena dvanaesteračka pjesma na starohrvatskom jeziku, stihovana parafraza očenaša. – Počinje na str. 47a(50a) stihovima: *Oče naš nebeski, o Bože jedini / ter kralju anjelski, i svih Bog istini*, a završava na str. 47b(50b) stihovima: *U Trojstvu gdi [s] Sinom i s Duhom prisvetim, / Božastvu jedinom kraljuješ sve sasvim. Amen!* Kukuljević⁷⁴ je pjesmu bio pripisao Nikoli Matuliću, i to zato što inačici te parafraze u *Vartlu* prethodi parafraza Zdravomarije, a njoj prethodi nedvojbeno Matulićeva *Pisan Gospoji Blaženoj*. Poslije je obje parafraze pripisao

⁶⁴ Graf. *giente*.

⁶⁵ Graf. *ciecha*.

⁶⁶ Graf. *fugon*.

⁶⁷ Graf. pogr. *lh'onore*.

⁶⁸ Mirko De an o vi ć, »Due sonetti inediti di Marco Marulo«, *Giornale storico della letteratura italiana*, 108 (1936), 216–224.

⁶⁹ Miloš M i l o š e v i ć, »Sedam nepoznatih pisama Marka Marulića«, CM I. (1992), 5–31. »U trećem pismu upućenom Jeronimu Ćipiku 2. studenoga 1501. godine, Marulić se žali na loše ponašanje svojte, po majčinoj liniji, prema sebi i tu spominje pisanje soneta. (...) Kada mu je, dakle, najteže, Marulić, osim što moli i meditira, piše sonete. On se trudi oko teške literarne forme, na talijanskom jeziku, u doba kada na hrvatskom takvih primjera jedva ima. Taj rad smatra pravim olakšanjem, 'lijepim stvarima', utjehom u tjeskobama. Marulić jasno kaže da se na taj način oslobađa od nespokojstva.« Usp. i Mirko Tomasović, »Marulić o sonetu«, CM IX (2000.), 371–380.

⁷⁰ Ili u prepjevju Mirka T o m a s o v i ć a, n. dj. (69): *O slipi puče, zar ne vidiš ča je / da ure i dni i miseci biže / godišća jošće, te da smo u mriže / već uhićeni, a nikor ne haje*.

⁷¹ Mirko T o m a s o v i ć, *Marko Marulić Marul*, Monografija, Erasmus naklada (et al.), Zagreb – Split, 1999, 60.

⁷² N. dj. (69).

⁷³ *Zač turska sila tlači te i bije, / kakva li čuda, o karstjanski puče, / u runo ovčje grabljiv vuk obučen / meju vam vlada uz pjegave lije...*, n. dj. (69).

⁷⁴ N. dj. (35).

A. Baffu, našavši ih u njegovoj pjesmarici.⁷⁵ Fancev je odlučno odbacio Baffa kao autora⁷⁶ i pretpostavio, dakako, da je autor Marulić ili koji od pjesnika iz istoga prostornoga i vremenskoga kruga.

40. Dvanaesterička parafraza Zdravomarije na starohrvatskome jeziku s naslovom *Ave Maria*. – Pjesma počinje na str. 47b(50b) stihovima: *Zdrava si, Marije, milosti puna sve, / karstjanstvo vapije prislavno ime tve*, a završava na istoj stranici stihovima: *sada i kad vrime bude naše smarti / kada smart sasvime*⁷⁷ *bude nas zata[r]ti. Amen!* Pjesma je potvrđena još i u *Vartlu* i u pjesmarici A. Baffa zajedno s parafrazom Očenaša, pa se i njoj kao autor pretpostavljao Nikola Matulić a poslije još i Baffo. Fancev⁷⁸, vođen svojim osjećajem, drži da inačica iz *Vartla* nije Marulićeva, nego bi mogla biti dubrovačkoga postanja, a inačica iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* da bi mogla biti Marulićeva ili kojeg od njegovih suvremenika. Kolumbić⁷⁹ drži da je Marulić vjerojatno autor i inačici iz *Vartla*.

41. Pjesma s početnim riječima *U Gosподиће муčenje*. – Ponad pjesme istaknut je latinski naslov *Vexila [!] regis prodeunt*, no pjesma koja slijedi nije prerada latinskoga himna s tim naslovom, koji se pripisuje Venanciju Fortunatu⁸⁰, nego je prepjev latinske pjesme *In passione Domini* svetoga Bonaventure.⁸¹ Pjesma počinje na str. 48a(51a) stihovima: *U Gosподиће муčenje, / u ko bi svita spasenje, / sve sarce naše stavimo, / grihe, taščine ostavimo!*, a završava na istoj stranici strofom: *slava Isusu prodanu / i brez krivine izdanu / ki hoti doli na svit prit, / i za svoj puk na križ umrit. Amen!* Pjesma s jednakim naslovom nalazi se u *Vartlu*, ali

⁷⁵ Ivan K u k u l j e v i ć, *Pjesnici hrvatski XVI. vieka*, Zagreb, 1858.

⁷⁶ F. F a n c e v, n. dj. (1), 35: »Baffo, koji je vrlo lijepim pismom pisao tu pjesmaricu, samo je njen pisar, a ništa i autor pjesama u njoj, jer sve četiri jesu ili mogu da budu upravo Marulićeve.«

⁷⁷ Graf. *zafuime*.

⁷⁸ N. dj. (1), 35: »Međuto, ako u ovakvu raspravljanju i osjećaj može da ima neku dokaznu moć, po svome osjećaju kazao bih, da ova posljednja parafraza molitve 'Zdrava o Marija' ništa nije Marulićeva već valjda dubrovačkoga postanka, za koji bi uz oblik 'Jezus' mj. Isus govorio još i zamjenički oblik 'oni'. A kako je hvarska pjesmarica skup pučke i umjetničke duhovne (pobožne) poezije, od koje samo najmlađe pjesme mogu da budu iz prva tri decenija 16 stoljeća, prve dvije parafraze molitava Očenaša i Zdrava Marije mogu da budu i Marulićeve, odnosno kojega splitskoga (ili hvarškoga) pjesnika Marulićeva suvremenika.«

⁷⁹ N. dj. (41), 767.

⁸⁰ U. C h e v a l i e r, n. dj. (33), Tom II., 734, redni broj 21480.

⁸¹ V. S. B o n a v e n t u r a e *Opera omnia*, sv. XIV, Parisii, 1868, 155. (mrežna poveznica: <http://www.archive.org/details/operaomniasixtiv14bonauoft>). Pjesma se nalazi u *De Passione Dominica officium, Ad matutinum, Hymnus* (incipit: *In passione Domini, / Qua datur salus homini, / Sit nostrum refrigerium...*). V. i U. C h e v a l i e r, n. dj. (33), Tom I., 522., redni broj 8722 (ondje se navodi i popis zbirki u koje je uvrštena navedena pjesma). Zahvaljujem B. Lučinu što me je uputio na latinski predložak ove pjesme te pretpostavio da se naslovni zapis *Vexila regis prodeunt* odnosi na napjev, melodiju po kojoj treba pjevati pjesmu *U Gosподиће муčenje*, koja je prepjevana u jampskim osmercima, kao i izvorna latinska *Vexilla*. Ujedno mu zahvaljujem na pomoći u identifikaciji molitava na latinskome jeziku u sedmome tematskome bloku.

pjesme nisu jednake, iako imaju sličan sadržaj, jednaku metriku (osmerac 3+2+3 aabb) i broj stihova.⁸²

42. Osmeračka pjesma na starohrvatskom s latinskim naslovom *P(er) X(ristu)m ducem*. – Pjesma počinje na str. 48a(51a) stihovima: *Slidimo Isusa, ki križ kuša / da od smarti odkupi nas. / Radujmo se ljubav nose, / dvor nebeski hvali ga vas*, a završava na str. 48b(51b) stihovima: *Ki hti umrit / da činiš prit / u život vični virnike*. Pjesma je prepjev latinske pjesme *Christum ducem* svetoga Bonaventure.⁸³

43. Dvostruko rimovana dvanaesteračka pjesma o sedam krjeposti (koje su u pjesmarici u prvome bloku bile nabrojene na latinskome jeziku). – Naslovljena je *Tres virtutes theologice*, iako se u pjesmi uz tri bogoslovne krjeposti (vjera, ufanje i ljubav) tematiziraju i četiri stožerne: razboritost, pravednost, umjerenost i jakost. Pjesma počinje na str. 48b(51b) stihovima: *Dušo koja želiš g Bogu dojt gori, / da se v raj veseliš, ostavi vas svit saj...*, a završava na str. 49b(52b) stihovima: *s Bogom se radovat i s anjeli povik / ime ņega štovat, ki žive vazda vik*. U *Vartlu* se nalazi vrlo kratak prozni tekst katekizamskoga tipa s naslovom *Kriposti teolojske, ča jest vira, ufanje i ljubav*.

44. Dvanaesteračka pjesma na starohrvatskome jeziku s istaknutim latinskim naslovom *Rechordacio ultima*. – Počinje na str. 49b(52b) stihovima: *Svaki dan ističe sunce ter zahodi, / tim vrime utiče, a starost dohodi. / Ki s' sada mlad i zdrav, ča dobro ne činiš / da budeš Bogu prav? Umriti li ne mniš?*, a završava na str. 51b(54b) stihovima: *Gdino je vazda dan na nebesih gori / Bog nas oda zla bran', milost nam tuj stvori. Amen!* Jednaka je pjesma zapisana u *Vartlu*, ali podijeljena na dvije pjesme (*Od sedam smartnih grihov* i *Od suda versi*), koje nisu ni zapisane jedna za drugom.⁸⁴ Fancev⁸⁵ ne sumnja u Marulićevo autorstvo tih dviju pjesama iz *Vartla*, odnosno pjesme *Rechordatio ultima* iz *Osorsko-hvarske pjesmarice*, jer prihvaća kao dovoljan Jagićev⁸⁶ argument da se te pjesme »nalaze u odsjeku *Vartla* koji sadrži same Marulićeve stvari«. Ni Kolumbić⁸⁷ ne sumnja u Marulićevo autorstvo, ali Vončina te dvije, odnosno jednu pjesmu, zbog nedostatnih dokaza o

⁸² N. K o l u m b i ć, n. dj. (41), 770.

⁸³ V. S. B o n a v e n t u r a, n. dj. (81), 156. Pjesma se nalazi u *De Passione Dominica officium, Ad laudes, Hymnus* (incipit: *Christum ducem, qui per crucem / Redemit nos ab hostibus, / Laudet coetus noster laetus, Exultat caelum laudibus...*). V. i U. C h e v a l i e r, n. dj. (33), Tom I., 189., redni broj 3186 (ondje se navodi i popis zbirki u koje je uvrštena navedena pjesma). Zahvaljujem B. Lučinu što me je uputio na latinski predložak pjesme *Slidimo Isusa*.

⁸⁴ Jagić je (SPH 1), ne poznajući ovu cjelovitu inačicu iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* već bio pretpostavio da su te dvije pjesme nekad činile jednu cjelinu zbog jednakoga refrena.

⁸⁵ N. dj. (1), 32.

⁸⁶ SPH 1.

⁸⁷ N. dj. (41), 782.

autorstvu nije uvrstio u PR. Rastavljena na dvije pjesme nalazi se još i u *Rapskoj pjesmarici* (1563.)⁸⁸ i u *Vranićevu glagoljičnom zborniku* iz 1613.

45. Osmeračka pučka dijaloška pjesma poznata kao *Isusova mučila*. – Pjesma je latinskim (pod)naslovima podijeljena u dva dijela: počinje naslovom *Gabriel anielus ad Cristum* na str. 51b(54b) i stihovima: *Ja sam, anjel, s neba prišal, / navistiti tebi došal, / Sliši: Ja sam Božji posal, / k tebi, Isuse, sada došal*, a drugi dio počinje podnaslovom *Incipiunt misteria* na str. 52b(55b) i stihom: *Gledaj konop ov', Isuse, / ono t' bude ono uže / kim te oće zavezati...* Pjesma završava na str. 53b(56b) stihovima: *Gospodina svi slideći, / Boga, ki je svemogućí! Amen!* U prvome dijelu pjesme anđeo Isusu naviješta muku, a u drugome mu dijelu pokazuje sedam predmeta kojima će biti mučen: konop, stup, bičeve, krunu, križ i koplje. Pjesma je poznata i iz nekih mlađih izvora (*Vrančićeva pjesmarica*, *Budljanska pjesmarica*), ali u njima je povećan broj »mučila«. Transkripcija pjesme objavljena je u PSHK 1, gdje je i naslovljena: *Isusova mučila*, a pod jednakim naslovom objavljena je i knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*.⁸⁹

46. Dvanaesteračka pjesma, sadržajno vrlo bliska prethodnoj, s naslovom: *Počinje pokripljenje od devetih kori anjelskih*. – Počinje na str. 54a(57a) stihovima: *Sliš'te, ja sam posal od pervoga kora, / ki sam ovdí prišal, anjelskoga zbora*, a završava na str. 62b(69b) stihovima: *ľubav me okrunít ternom i tarstju bit, / psosti me napunit i h križu me pribít*. Kolumbić⁹⁰ je ovu pjesmu uvrstio u DDT kao Marulićev dijaloški tekst jer na njegovo autorstvo »upućuje činjenica da su u ovaj tekst uključeni stihovi 73–84 prethodne pjesme *Od muke Isukarstove*, koji ovdje odgovaraju stihovima 367–378, samo što su tu prilagođeni drugom sadržaju pa se Krist umjesto Človiku ili Duši obraća Puku. Cijela je pjesma zapravo osorska prilagodba jer nazivi *Osorani* i *osorski* često remete silabičnost nepoznata nam izvornoga teksta, a tome pridonosi i nemarnost osorskog prepisivača.

47. Nenaslovljen pučki osmerački Gospin plač okrnjen na početku. – Počinje na str. 63a(70a) stihovima: *Zato korut sad uzmite / u čarno se obucite*, a završava na str. 90a(100a) stihovima: *Kadi s majkom jest proslavljen / va sve vike vikom. Amen! Finis*. Ovo je jedan od mnogih srednjovjekovnih zapisa Gospina plača (osim ovoga zapisa, poznato je još šest starijih inačica)⁹¹, a od ostalih se inačica ova izdvaja svojim opsegom i literarnom dotjeranošću. Prijepis ovoga plača izvornom grafijom objavio je Kolumbić⁹², a transkripcija je objavljena u knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*.⁹³ U svojem sam radu »Gospin plač iz *Osorsko hvarske pjesmarice*« iznijela književnopovijesne, grafijske, jezične i jezičnostilske značajke toga teksta.⁹⁴

⁸⁸ Vjekoslav Štefanić, n. dj. (6).

⁸⁹ N. dj. (12), 89–92.

⁹⁰ DDT, 58.

⁹¹ Sve inačice, uključujući i ovu, objavljene u *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*, n. dj. (12), 355–551.

⁹² N. dj. (9).

⁹³ N. dj. (12), 516–551.

⁹⁴ K. Štrkalj Despot, n. dj. (15).

VII. Blok latinskih obrednih tekstova (blagoslovi i molitve)

48. Molitva pri izlasku iz postelje s istaknutim naslovom *Benedictio eundo de cubili*. – Zapisana na str. (90b/100b), s početnim riječima *Pax D(omi)ni n(ost)ri...*, i završnim *Spiritu Sancti. A(men!)*.

49. Jutarnja molitva: *Or(ati)o i(n) mane dice(n)da*. – Počinje na str. 90b(100b) riječju *Auxiliatrix: sit michi sancta...*, a završava na str. 91a(101a) riječima: *In nomine P(at)ris, et F(ilii), [et Spiritus Sancti]*.

50. Molitva: na lijevoj margini zapisano *Or(ati)o* pokraj njezina početka. – Počinje na str. 91a/101a riječima: *Gracias tibi ago o(mn)ipotens Deus et cleme(n) tissime pater et tibi...*, a završava na str. 91b(101b) riječima: *qui vivis et regnis [cum Deo Patris] i(n) u(nitate) Sp(irit)u(s) S(ancti), D(eus), p(er) [omnia saecula saeculorum]*.

51. Molitva pri izlasku iz kuće: *Sequitur benedictio de domo exeundo*. – Zaziv zaštite od protivnih sila na izlasku iz kuće. Počinje na str. 91b(101b) riječima *Crux triumfalis...*, a završava na istoj strani vjerojatno riječima: *In nomine +P(atris), et + F(ilii), et S(piritus) + S(ancti). Amen!* Nakon toga na margini je zapisano *Oremus*, nakon čega slijedi molitva upravljena Bogu (počinje riječima: *Deus qui tres magos orientales...* i završava riječju *Amen*), za koju nije sigurno je li dio prethodnoga zaziva ili je zasebna molitva.

52. Molitva pri ulasku u crkvu: *In introitu ecclesie oratio devotissima*. – Počinje naslovom na str. 91b(101b) i nastavlja se na str. 92a(102a) riječima: *Domine in multitudine misericordie tue introibo in domum tuam. Adorabo...*, i završava na toj stranici riječima: *Dirige in conspectu tuo viam meam. Amen!*

53. Molitva pri uzimanju blagoslovljene vode: *Ad accipendum aqua benedicta [!] or(ati)o*. – Počinje na str. 92a(102a) riječima *Aqua benedicta sit michi salus...*, a završava na istoj stranici riječima *nunc et in futuro. Amen!*

54. Molitva za pobožnost [?]: *A[d] petendum [?] devocionem or(aci)o*. – Počinje na str. 92a(102a) riječima *Discedite a me maligni et...*, a završava na str. 92b(102b) riječima: *Alleluia! Amen!*

VIII. Blok sastavljen od ‘umjetničke poezije’⁹⁵, i to pjesama koje su sigurno Marulićeve i onih koje su mu se bez dokaza atribuirale:

55. Marulićev *Slavić*, bez istaknutoga naslova. – Počinje na str. 93a(103a) stihovima: *O slaviću ki privartaš, / tere čudno petje splitaš* i završava na str. 101a(112a) stihovima: *Bogu jednomu, ki nam svima / milost svoju daj. Amen!* *IHS*, na koje se nastavlja poznati epigramski stihovi, koji Marulićevo autorstvo od otkrića ove pjesme čine neupitnim: *Bonaventure ki svetoga, vam Slavića latinskoga, / jur harvacki naučih peti (...)* *Marchus ego sum Marullus, / quo peccator major nullus* itd. *Slavić* je zapisan, i to u boljem prijepisu, i u *Splitskoj*

⁹⁵ F. F a n c e v, n. dj. (1), 21, u svojem članku razlikuje u ovoj pjesmarici *pučku crkvenu poeziju i umjetničku poeziju*. Iako je takva distinkcija plošna, ovdje nam se čini informativnom.

pjesmarici Trogirskoga kaptola, ali bez epigramskih stihova koji potvrđuju autorstvo.⁹⁶ Pjesma je uvrštena u PR.

56. Osmeračka pjesma Isusu na starohrvatskom jeziku bez naslova. – Počinje stihovima: *Zdrav, Isuse moj pridragi, / spasu svita na križ nagi* na str. 101b/112b, a završava: *Bože, ki si svita svitlost, / rač' nam podat tvoju milost! Amen!*, na str. 107a(119a). Pjesma je prepjev *Rhythmica oratio ad unum quodlibet membrorum Christi patientis et a cruce pendentis* svetoga Bernarda od Clairvauxa. U gornjem je dijelu lista ostavljeno mjesto vjerojatno za naknadan upis naslova. Ta je pjesma zapisana i u *Vartlu* (82b–87a) s naslovom *Molitva svetoga Barnarda – Salve meum salutare* (umjesto *Salve mundi salutare*). Inačica iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* razlikuje se od one iz *Vartla* time što su u njoj »sistematski ispuštani 5. i 10. stih, tj. sedmerac svake strofe, tako da je tu svedena na tipičan oblik osmeračkoga dvostih hrvatske srednjovjekovne poezije«. ⁹⁷ Zbog metričke podudarnosti inačice u *Vartlu* s navodno Marulićevim prepjevima pjesama svetoga Bonaventure, Fancev⁹⁸ i ovu pjesmu atribuirao Maruliću.⁹⁹

57. Dvanaesterička pjesma na starohrvatskome, nenaslovljena, odlomak *Naslidovanja Isukarsta iz Vartla* – Pjesma počinje na str. 107b(119b) stihovima: *A napokon Isus tvoj htio te je učiti / i nauk dati svoj kako ćeš živiti: / čin' molbu govorit u skrovito misto, / pamet dvihni gori Božja misleć listo...*, a završava na str. 108a(120a): *I ti, poni, dvihni, oči gori i misal / ter potoči kip, riči i misal*.¹⁰⁰ Fancev¹⁰¹ je utvrdio da stihovi pripadaju pjesmi *Molitva iz Naslidovanja Isukarsta* (X. pjesma prema Jagićevu obrojčenju u SPH 1). Neki su stihovi u inačici iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* jednaki onima u *Molitvi iz Vartla* (npr. prva četiri stiha), ali neki se znatno razlikuju ili su potpuno drukčiji. Zapis u *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* u odnosu na inačicu *Vartla* znatno je iskvaren prepisivanjem. Pjesmu *Naslidovanje Isukarsta* Jagić je objavio kao Marulićevu u SPH 1, ali Vončina ju je (PR) stavio na popis onih pjesama koje treba iz Marulićeva opusa isključiti

⁹⁶ V. Bratislav L u č i n, »Nekoliko prinosa tekstu hrvatskih pjesama Marka Marulića«, CM XIII (2004), 219–227.

⁹⁷ N. K o l u m b i ć, n. dj. (41), 771.

⁹⁸ N. dj. (1), 24.

⁹⁹ Inačica iz *Vartla* slijedi metričku shemu navodno Marulićeva prepjeva Bonaventurine *Laudismus de sancta cruce*, a time i *Slavića* (Isto): »I baš po tim sedmercima u sredini i na kraju svake strofe hrvatski se prijevod i u ovome slučaju naslonio na tvorbu strofa u Bonaventurinoj 'Laudismus de sancta cruce' i u njenu hrvatskom prijevodu 'Kontemplacion svetoga križa', odnosno na tvorbu strofa u hrvatskom prijevodu 'Slavić' Bonaventurine pjesme 'Philomena'. U prvom slučaju imamo strofu od šest stihova, gdje su stihovi 1–2 i 4–5 osmerci, a stihovi 3 i 6 sedmerci, u drugom slučaju strofu od osam stihova, gdje su stihovi 1–3 i 5–7 osmerci a stihovi 4 i 8 sedmerci, i napokon u trećem, Bernardovu slučaju, strofu od 10 stihova, gdje su stihovi 1–4 i 6–9 osmerci, a stihovi 5 i 10 sedmerci. (...) To naslanjanje u gradnji strofa jedne pjesme na drugu, držim, može također da bude odlučno i za rješavanje pitanja autorstva pojedinih anonimnih pjesama u hvarskoj pjesmarici.«

¹⁰⁰ U *Vartlu*, n. dj.(32), 303, distih je smisleniji: *I ti poni, oči dvigni, kako s' slišal, / ter k Bogu potoči kip, riči i misal*.

¹⁰¹ N. dj. (1), 32.

zbog nedokazanoga autorstva. Kolumbić¹⁰² ne sumnja u Marulićevo autorstvo, pa kaže kako je tekst iz *Vartla* »bliži Marulićevu izvorniku« nego odlomci teksta iz *Osorsko-hvarske pjesmarice*, iako navodi da ova pjesma nema nikakvih sličnosti s Marulićevim proznim *Naslidovanjem*.

58.¹⁰³ Dvanaesteračka pjesma na starohrvatskome, nenaslovljena, također odlomak *Naslidovanja Isukarsta iz Vartla*. – Počinje na str. 108a(120a) stihovima: *Svaka stvar po sebi dugo bi pravļati / kako nam prid oči raj poče stavļati*, a završava na istoj stranici stihovima: *ñemu tad tužimo do smarti puti ove / i ñega slidimo, ki nas k sebi zove*. Pjesma odgovara početku XI. pjesme *Naslidovanja (Zavaršenje)*, i to stihovima 347–360, iako ima znatnih razlika. I ovaj je odlomak u odnosu na zapisi iz *Vartla* znatno iskvaren prepisivanjem.

IX. Nakon nekoliko praznih listova slijedi dio pjesmarice ispisan mlađim rukopisima koji nisu potvrđeni u »prvom, glavnom dijelu« pjesmarice (do str. 108a), kako ga zove Fancev.¹⁰⁴

59. Nenaslovljena osmeračka pjesma, pučke intonacije i mjestimično stihotvorno nespretna, u kojoj biblijske žene mole redom Boga da oprostí puku za grijeh Adama i Eve i pošalje im svojega Sina da ih iskupi. – Pjesma počinje na str. 114a(126a) strofom u kojoj je iskazni subjekt Eva: *Eva: Moji grisi i ta(m)nosti / biše uzrok sve tamnosti / ku terpimo va voj jami / plačuć gorko ter suzami. / Bože, prosti naši grisi / ter nas [s] sinkom tvojim smi[si]*, a završava na str. 114b(126b) strofom kojoj je iskazni subjekt Marija: *Sveta Marija: / Ni dostojno sve stvorenje / još imati milosardje, / da ne gledaj naši bludi, / da sad sina jur uputi, / u prečistu i divicu, / tvoju vernu nevisticu, / Oče nebeski i Gospodine, / za presveto tvoje ime. / Deo gracias. Amen*. Kao iskazni subjekti, imenovani u vizualno istaknutim didaskalijama, pojavljuju se biblijski ženski likovi (redom: Eva, Sara, Rebeka, Rakel, Judit, Suzana, Ana i Sveta Marija). Pjesma je i sadržajno i stihotvorno sasvim različita od pjesme *Od svetih divic i udovic*, zapisane nekoliko listova dalje u ovoj pjesmarici.

60. Prozni opsežan tekst na starohrvatskom jeziku s naslovom koji se samo inicijalom O izdvaja od ostatka teksta: *YHS M(ari)a. Ovo je način od moļenja svete molitve*. – Tekst počinje na str. 115a(127a) spomenutim naslovom i rečenicama: *Najparvo zdvigni pamet i misal tvoju Ocu nebeskomu govoreći: Gdo si ti ali ča sam ja? Smrad ali gñus pun svakoga smrada i nečistoće svake! Pogledaj oči tvoje – ča ishodi iz ñih? Ali nos tvoj – ča ishodi iz ñega? Ali uši tvoje, ča su napuñene smrada – ča ishodi iz ñih?*, a završava na str. 132b(144b): *Moli sarčeno i devoto Gospu Blaženu da ti isprosi u sinka svoga tu milost i ta dar da ti da za svoje veliko*

¹⁰² N. dj. (41), 780.

¹⁰³ Ovdje pjesmu navodimo kao zasebnu sastavnicu jer je vizualno izdvojena u izvorniku, iako je i ona odlomak *Naslidovanja Isukarsta* kao i prethodna pjesma, pa bi se mogla tretirati i kao jedna cjelina s prethodnom pjesmom.

¹⁰⁴ N. dj. (1), 32.

milosardje. I to isproživši ujistinu hoćeš i ti zajedno s ňom veseliti se i radovati kadi ne bude nihdar konca u vike vikom. Amen! Nadahnuto sročeni, stilski dotjerani i vrlo bogoljubljeni tekst u kojem se daju meditativne i vrlo precizne upute o tome kako se treba pripraviti za molitvu (npr. *tada ponikni očima tvojim i vij zemlju od ke jesi stvoren i u ku barzo imaš pojti* ili npr. *tada prostri ruku desnu tvoju i stavi na čelo tvoje* itd.). Na str. 117a(129a) stoji podnaslov: *Ovdi krunica počine B(lažene) Dive Marije*, nakon kojega slijedi razmišljanje o žalosnim, radosnim i slavnim otajstvima.¹⁰⁵ Donekle sličan tekst, ali daleko manje literarne vrijednosti nalazi se u *Vartlu*¹⁰⁶ s naslovom *Razmišljanja rozarija*.

61. Hrvatski prijevod prvoga dijela pjesme *Meditatio de passione Jesu Christi* svetoga Bonaventure s naslovom istaknutim crvenom tintom: *Kako blaženi sveti Barnard dušu bogoľubnu potiče Duhom Svetim na uspomenu svetoga križa*. – Pjesma počinje na str. 133a(145a) stihovima: *Plači, o dušice virna, / prijateljice čemerna, / svetoga križa ne predaj, / Isusa mukam pogledaj*, a završava na str. 135a(147a) stihovima: *Tere mu tako govori / i ove riči ti stvori*. Pjesma sadrži 37 osmeračkih distiha (aa, bb, cc itd.).

62.¹⁰⁷ Hrvatski prijevod drugoga dijela pjesme *Meditatio de passione Jesu Christi* svetoga Bonaventure s naslovom *Kako duša bogoľubna užgana Duhom Svetim*, istaknutim crvenom tintom. – Pjesma počinje na str. 135a(147a) stihovima: *Zač ti mreš, slatki Isuse, / za nevoľne grišne duše, / zač ňih muku podnosiš, / kojom jih u raj uvodiš?*, a završava na str. 136a(148a) stihovima: *Tako čineć pojti ćeš / u raj i plaću primit ćeš. / Budi sada križa zlamenje / s nami u vik viko(m). Ame(n)!* Fancev drži da bi Marulić mogao biti prevoditelj ovih dviju pjesama.¹⁰⁸

63. Dvanaesterička pjesma poznata kao *Od svetih divic i udovic*, prema naslovu iz *Vartla*. – U *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* nema toga naslova, nego su kao naslov crvenom tintom istaknuti početni stihovi invokacije na str. 136b(148b): *Ke čisto hoćete na svitu živit / ter Bogu išćete punije služit, / otvor'te pameti ter slišajte mućć / pisa(n) ku [ču] peti sada meju vami*.¹⁰⁹ / *Pisan će ova biti od p(re) čistih divic / s kim će skup hodit počtenih udovic*. Na stihove ispisane crvenom

¹⁰⁵ N. K o l u m b i ć, n. dj. (41), 806: »Razmišljanja o otajstvima uvode se u opću crkvenu praksu tek od početka 16. stoljeća (v. Leksikon ikonografije..., 168)«. Prema tom navodu, ovaj tekst iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* bio bi vjerojatno jedan od najstarijih tekstova u kojem se promišljaju otajstva.

¹⁰⁶ Usp. n. dj. (32), 566.

¹⁰⁷ I ovdje je upitno radi li se o jednoj ili dvjema sastavnicama, no kako je ovaj prijevod pjesme sv. Bonaventure u pjesmarici formalno jasno podijeljen na dvije pjesme, od kojih je svaka i naslovljena, tretiramo ga kao dvije sastavnice.

¹⁰⁸ F. F a n c e v, n. dj. (1), 24: »Zar je možebiti Marulić prevodilac i tih dviju pjesama Sv. Bonaventure? Bez oklijevanja priznat ću, da sam uistinu sklon smatrati ih produktima p o č e t n i č k e poezije našega Marka, ako i nemam za to direktnih dokaza. Jedan od dokaza (doduše bez naročite 'dokazne moći') moglo bi biti to, što je očito prema metričkoj shemi latinske pjesme 'Laudismus de sancta cruce' i njena hrvatskoga prijevoda 'Kontemplacion svetoga križa' udešena i metrička shema Marulićeva hrvatskog 'Slavića'«.

¹⁰⁹ Iskvareno u odnosu na inačicu iz *Vartla*, n. dj. (32), 171, gdje stoji: *Pisan ku ću peti sad prid vami sideć*.

tintom nastavlja se dalje crnilom ispisan nastavak invokacije: *A ti, Gospodine, pozri slabost moju / da bez tebe stine[m], daj mi pomoć tvoju*. Tekst završava na str. 142a(154a) stihovima: *Dobro toj vikovne počni razmišljati / ter slasti vrijeme hoće te gorčati. / Reći ćeš: Sladak je, sladak je Gospodin, / a saj svit gorak je. I totu budi fin*. Nakon uvodnoga dijela, u kojem se uzdiže Blažena Djevica, *mirisnija ljubic i sunca svitlija*, slave se ostale svete *divice* i *udovice*, u kratkim pjesmama s podnaslovima s njihovim imenima, i to redom najprije *divice* (Petrunila, Katarina, Agata, Lucija, Agneza, Margarita, Uršula, Barbara, Brigida, Skolastika, Klara), pa zatim *udovice* (Judita, Ana, Helena, Eufrozina). Pjesma je opsežna, sadržava s naslovnim stihovima 106 distiha, svakoj je divici/udovici posvećeno od tri do jednaest distiha. Pjesma završava zaključnim dijelom, u kojem se didaktična poruka prethodnih slika izravno razotkriva i potiču se implicitne čitateljice / slušateljice da čuvaju svoje djevstvo: *Zato jur svaršiti hoćemo i finit / ter svih pomolit ke žele Bogu it / da divstvo uhrane keno su divice, / da se udat brane ke su udovice*. Ta se 'protubludna' poruka ove pjesme i dodatno dalje konkretizira: *Ako te priteže put i djavaal na blud, / čin' da te oteže ljubav Božja i sud!*

U *Vartlu* se nalazi mnogo kraća inačica, koja obrađuje samo tri djevice i dvije udovice, i nema zanimljivoga zaključnoga dijela. Jagić je, sluteći da se radi o krnjof verziji, objavio inačicu iz *Vartla* kao Marulićevu u SPH 1, videći dokaz u tome »što pjesma, koja umah za ovom dolazi istom rukom pisana, nosi ime Marulićevo«. ¹¹⁰ Vončina pjesmu ne uvrštava u PR, a Kolumbić ¹¹¹ je sklon pripisati je Maruliću jer »po načinu stihovanja, a posebno po dijelu o Juditi, ova pjesma kao da stilom i sadržajem rezimira poznati Marulićev spjev«. Kolumbić ¹¹² i Fancev ¹¹³ nisu uočili riječ *fin* upletenu u završni stih pjesme, pa pogrešno drže da i pjesma *Od svetoga Stipana*, ispisana u nastavku, pripada ovoj pjesmi, što nije točno.

64. Dvanaesterička pjesma s crvenilom istaknutim naslovom *Od svetoga Stipana* – Pjesma počinje na str. 142a(154a) stihovima: *Stipane blaženi, parvi mučeniče, / dijače obľubľeni, Božji učeniče*, a završava na str. 143a(155a) stihovima: *Slava budi Bogu, kino vernim svojim / milost dili mnogo, a svitom vlada svim. Finis. Deo gratias*.

65. Pučka osmeračka nenaslovljena pjesma svjetovne tematike. – Počinje na str. 143a(155a) stihovima: *Cesar, kraľe, hercegove, / duž, baruni i knezove, / i svi zemľom ki vladaju / male vire skazan daju*, a završava na str. 143b(155b) stihovima, koji svojom smjelošću u 'prozivanju' Boga bitno odudaraju od poniznoga i pokornoga ostatka pjesmarice: *Zašto to dopušćaš, Bože, / da pravedna neprav može?* Ovo je jedina pjesma sa svjetovnom temom u cijeloj *Osorsko-hvarskoj pjesmarici*; u njoj ogorčen lirski subjekt progovara o pokvarenosti i

¹¹⁰ SPH 1., 9.

¹¹¹ N. dj. (41), 765.

¹¹² N. dj., (41), 765: »čini se da toj cjelini pripadaju i i stihovi o svetom Stipanu jer tek poslije njih dolazi *Finis*.«

¹¹³ N. dj. (1), 32.

pohlepi svjetovnih (feudalnih) vladara, sličnim satirično-kritičnim tonom kao u dvanaesteračkoj srednjovjekovnoj pjesmi *Svit se konča*, ali ovdje su izostavljeni crkveni vladari. Stipišić pjesmu smatra »odjekom hvarskog ustanka«, pa i »dokumentom« povijesnih zbivanja, iako takva interpretacija nema eksplicitne podloge u samom tekstu.¹¹⁴ U tom je članku objavljen prijepis pjesme izvornom grafijom. Transkripcija pjesme s uvodnom raspravom objavljena je u knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*.¹¹⁵

66. Pučka osmeračka pasionska pjesma s naslovom *Molitvica od križa*. – Počinje na str. 143b(155b) stihovima: *Puče hvarski ki s' nablizu, / upri oči sada križu...*, a završava na str. 145a(157a) stihovima: *I križ ņegov bud' vam zlamen / po sve vike vikom. Amen!* U pjesmi didaktično-moralizatorski glas poziva *puk hvarski* da gledajući pojedine dijelove Isusova tijela razapeta na križu razmišlja o njegovoj mucu, spozna njegovu ljubav, skruši se i obrati kako bi zaslužio raj. U pjesmi je prepoznatljiv motivski i izrazni sloj poznat iz ostalih pasionskih sastava, osobito iz *Pesni ot muki Hrstovi* i Gospinih plačeva (*Gledaj glavu ukrnuenu, / do možjani probodenu. / Gledaj lica popļuvana, / gledaj, gledaj porugana. / Brada, glava oskubena, / vsa tarstju izabjena, / rastegnute ruke i žile, / gledaj oči ņega mile*). Pjesma je objavljena u knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*.¹¹⁶

67. Posljednja je u pjesmarici zapisana osmeračka pjesma na starohrvatskome jeziku s naslovom *Pozdravljenje križa*. – Počinje na str. 145a(157a) stihovima: *Zlamen križa, zdrav si viku, / ki s' karstjanom svim za diku*, a završava na str. 146a(158a) stihovima: *vire prave neka zlamen / očiti se vika. Amen!* Pjesma je s uvodnom raspravom objavljena u knjizi *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo*.¹¹⁷

5. Osnovne jezične značajke sastavnica na starohrvatskom jeziku – postanje rukopisa

Ovdje ćemo osobitu pozornost usmjeriti na potragu za jezičnim potvdama navodnoga osorskoga postanja jednoga dijela pjesmarice. Istraživanje jezika Gospina plača iz te pjesmarice nije pokazalo takvih tragova.¹¹⁸ Ovdje ne možemo,

¹¹⁴ N. dj. (14), 149: »Ovaj anonimni pučki pjesnik, koji je tko zna kakvu sudbinu doživio u ustanku, rezignirajući nad tragičnim završetkom pučkih boraca za minimalnu ravnopravnost i imajući pred očima stravičan prizor obješenih u hvarskoj luci, slijepaca kojima je vlast dala povaditi oči, invalida odsječenih ruku, sve svojih sugrađana i drugova, kao da je htio reći: To što smo tražili i što smo pokušali bilo je premalo; trebalo je u temelju likvidirati nosioce eksploatacije. Da bi promjena bila što dublja, trebalo je skinuti s vlasti glavne njezine nosioce, da ne bude više ni cesara ni kralja ni hercega ni dužda ni baruna ni knezova. Upravo je nevjerojatno da je pjesma u kojoj se s ovakvom tendencijom izričito apostrofira mletački dužd ostala zabilježena.«

¹¹⁵ N. dj. (12), 343–347.

¹¹⁶ N. dj. (12), 93–95.

¹¹⁷ N. dj. (12), 97–99.

¹¹⁸ V. K. Š t r k a l j D e s p o t, n. dj. (15).

dakako, dati temeljitu jezičnu analizu svakoga sastavka, nego samo pregled osnovnih značajki, na temelju kojih će biti lako uočiti je li jezik pojedinoga sastavka pretežito osorski ili pretežito hvarski. Naime, ako je jezik osorski, onda će se pokazati sjevernočakavske značajke (dakle ekavski refleks jata i u leksičkim i u gramatičkim morfemima); govori otoka Hvara pripadaju južnočakavskome dijalektu, dakle imaju ikavski refleks jata.

5.1. Glasovne značajke

Svi starohrvatski tekstovi u *Osorsko-hvarskoj* pjesmarici pisani su čakavskim idiomom, što pokazuju mnoge glasovne značajke: jaka vokalnost (*mani, va, ča, kadi, zali, vazimati* itd.); /ǣ/ > /a/ iza palatala /j/, /č/, /ž/ (*poča, prija, žajna* itd.); */d'/ > /j/ (*možjani, meju, tukoje, osujeni, vojahu, Gospoja* itd.); završno /l/ (*posal, došal, mogal, gospodoval, rekal* itd.); čuvanje suglasničkih skupina čl-, čr- (*čarvi, človik, črivo, čarno* itd.); rotacizam (*more, nikomure, ništar* itd.); */st'/ > /šć/ (*prošćenja, navišćaše, jošće, klišće, zavidošć* itd.); neizvršenost sekundarne jotacije (*zledju, karvju, smartju, veselje, zgovorenje* itd.); druga palatalizacija (*drazi, danci, rastanci* itd.); skupine -jt-/-jd- u prezentu i infinitivu prefigiranoga glagola *iti* (*ojti, pojte, dojti, dojde* itd.).

Najvažnija fonološka značajka, koja je siguran pokazatelj sjevernočakavskoga odnosno južnočakavskoga postanja, jest refleks jata. On je u svim tekstovima ikavski, i u leksičkim i u gramatičkim morfemima i na apsolutnom kraju riječi, uz tek nekoliko (stalnih) ekavizama (*koleno, telo, verno, sede*) i često u prefiksu *pre-* (*prelipa, premila, pred, preblaženo*). Prema refleksu jata ni jedan jedini tekst iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* nije osorski.

I ostale fonološke značajke svih tekstova dodatno potvrđuju južnočakavsko postanje: slogotvorno /l/ dosljedno daje /u/ (*suze, vuk, puk* itd.); na mjestu slogotvornoga /r/ najčešće se zapisuje <ar>, pa je vjerojatno riječ o devokalizaciji (*parsi, tarstju, daržec, sarce, pogardi, smart*), iako katkad na mjestu /r/ stoji <er> (*smerti, vertlu*). Izvršena je metateza u suglasničkoj skupini *vs-* pa gotovo redovito nalazimo potvrde *svi, sve, sva*, uz pokoju potvrdu čuvanja te skupine (npr. u *Danu se vsi ponizimo, Molitvici od križa* itd.).

Grafijski je potvrđeno protetsko *j-* ispred inicijalnoga *i-* (*jih, jim, jine, jime*).

U mnogim tekstovima nalazimo potvrde za /g/ > /h/ (*druh, razloh, podvihnu, Boh, nihdir, nihdar, protehniše*) i /k/ > /h/ (*h sebi, h križu*).

Potvrđen je adriatizam -m > -n (npr. u pjesmi *Va se vrime godišća* u Dmn.: *ñin*).

5.2. Morfološke i sintaktičke značajke

Od važnijih značajki morfološkoga sustava treba spomenuti: u Ljd. m. r. i s. r. mnogo je češći noviji nastavak *-u* (*na križu, po trudu, na garlu* itd.), nerijetko je u Nm. m. r. nastavak *-e* (*kraļe, hercegove, knezove, Židove, karstjane*), uz češće *-i* u tom padežu (*grobovi, Židovi, karstjani*); kratka osnova u NAmn. (*glasi, puti, muže*); Imn. m. r. na *-i* (*s razbojnicu*); *-ah* u Lmn. ž. r. (*mukah, tugah, nogah*); *-om* u Dmn. m. r. (*Židovom, oružnikom*); *-am* u Dmn. ž. r. (*goram, tugam, sestram*) i *-ami* u Imn. ž. r. (*kapami, divicami, nogami*).

Zamjenice i pridjevi u Gjd. m. r. i sr. r. i Ajd. m. r. za živo redovito imaju dočetno *-a*, (*preslatkoga, prislavnoga, Višnega*), a u Dj. m. i sr. r. dočetno *-u* (*komu, tvomu, pridragomu, svomu, tomu*). U Ljd. m. i sr. r. nastavak je *-om/-em*, bez naveska *-e* (*u kom, na onom, u čem, u ovom*), što je uobičajeno u onodobnim čakavskim tekstovima. U Dj. ž. r. potvrđen je nastavak imeničke deklinacije *-i* (*plačni majci, tužni majci*), ali i pridjevsko-zamjenski *-oj* (*prvelikoj žalosnici*). Posvojne su zamjenice rijetke, a posvojnost se najčešće izriče genitivom ličnih zamjenica (*niħ voļu, Će žalosti, Će duša* itd.).

U prvom je licu prezenta češći stariji nastavak *-u* (*prošu, nošu, plaču, pojdu*); potvrđen je pluskvamperfekt (*bihu obećali, bihu većali*); futur se tvori i naglašenim i nenaglašenim oblikom glagola *htiti* (*će procviliti, oskusti će, hoću dojt*). U infinitivu je potvrđeno *-t* *l-ti* i *-ć/-ći* (*zvat/zvati, ostavit/ostaviti, reć/reći* itd.), najčešće ovisno o metričkim potrebama, kao i kod glagolskih priloga sadašnjih, koji imaju dočetke *-ć/-ći* (*videć/videć, plaćući/plaćuć*). Glagolski prilog prošli završava na *-v/-vši* (*pokripiv, poniknuvši*).

U proznim tekstovima zastupljenima u ovoj pjesmarici vidljivo je da ulančavanje iskaza i klausa konjunktorem i veznikom *i* (srednjovjekovni polisindeton, *i-i* stil), toliko karakteristično za naše (i ostale europske) srednjovjekovne prozne tekstove, nije više dominantna sintaktičko-stilska značajka (v. npr. tekst *Ovo je način od moļenja svete molitve*).

Na primjeru odlomka iz Gospina plača¹¹⁹ grafički sam predočila da strukturiranje iskaza u tom tekstu ne karakterizira tzv. primitivna parataksa, i da te strukture nisu 'primitivnije', 'jednostavnije', 'sklonije bezvezničkom nego vezničkom strukturiranju, sklonije koordinaciji nego subordinaciji itd., a to vrijedi i za ostale tekstove u ovoj pjesmarici. Potvrđeni su svi načini slaganja rečenica kakvi su poznati i u suvremenome hrvatskome jeziku.

Vrlo je rijetko namještanje zamjenskih enklitika ispred pomoćnih glagola (npr. u Gospinu plaču: *Kuda ga si odpravila?*; *Zašto ga si ostavila*).

Potvrđena je uporaba nominativnoga oblika na mjestu akuzativa (*Viruju u Duh Sveti* u tekstu *Virovanje malo...*). Uz komparativ obično ne dolazi prijedlog *od* (npr. *svitlija Danice, rumenija čarļene rozice* u tekstu *Zdrava, o Dvice*).

¹¹⁹ K. Š t r k a l j D e s p o t, n. dj. (15), 141.

Od svih tekstova jedino pjesma *Danu se svi ponizimo* ima jezične značajke koje bi se mogle protumačiti i kao sjevernočakavske: uz češće oblike s metatezom (*svi, sve, svega*) potvrđeni su i oblici bez metateze suglasnika (*vsih, vsakomu*); nastavak *-u* u Ijd. ž.r. (*s veliku slavu*). No kako je pjesma potvrđena u mnogim starijim izvorima, vjerojatnije je da se radi o starim jezičnim značajkama nego o sjevernočakavskome utjecaju (potvrđene su u tom tekstu još neke starije jezične značajke: stari glagolski prilozi sadašnji (*pozdravļaje, ostajuće*) i crkvenoslavizam u konjugaciji (2jd. prez. *vidiši*).

Navedene su jezične crte koje izrazito pretežu, ali dakako da su potvrđene i dublete (npr. *mani/meni, poča/poče, gdi/ kadi, zali/zli* itd.). Sporadične značajke koje znatnije odstupaju od iznesenih temeljnih značajki uobičajene su s obzirom na različite predloške i različite zapisivače (npr. ekavski refleks u dativu: *I zato rekoh tebe da ga opereš četirkat* u tekstu *Sveti Frančisko na gori od Alverne; kadi* u Gospinu plaču, *riječ i vrijeme* u *Slaviću*, enklitički oblik *te* (= *će*) pomoćnoga glagola *htiti* u *Isusovim mučilima, zašto* u *Cesar, kraļe, hercegove, začetja* u pjesmi *Od začetja* itd.).

Analiza najvažnijih jezičnih značajki tekstova zapisanih u *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* pokazuje kako je ona nesumnjivo (pre)pisana na južnočakavskome (ikavskome) terenu, pa je jezično njezino postanje nedvojbeno hvarsko, a ne sjevernočakavsko osorsko. To se odnosi i na navodno 'stariji', 'osorski' dio, u kojem su zapisane pjesme u kojima se adresiraju Osorani. U pjesmi *Pokripljenje od devetih kori anjelskih* upravo adresiranje Osorana često remeti silabičnost, pa je vjerojatno riječ o naknadnoj prilagodbi, i to minornoj (samo u adresiranju), jer jezičnih prilagodbi nismo uočili.

U svjetlu tih činjenica, jasno je da se danas uvriježen naziv *Osorsko-hvarska pjesmarica* ne temelji na jezičnim značajkama pjesmarice, za razliku od prvotnoga, prikladnijega Fancevljeva naziva *Hvarska pjesmarica*.

6. Zaključak

Prema popisu i opisu sastavnica *Osorsko-hvarske pjesmarice* jasno je da je ona tipičan kasnosrednjovjekovni (ranonovovjekovni) zbornik duhovnoga štiva, sastavljen za (praktične) redovničke ili župne potrebe, u ovom slučaju franjevačke. Iako su svi sastavi nabožne tematike ili praktične vjerske prirode (osim jedne svjetovne pjesme – *Cesar, kraļe, hercegove*), ne može se reći da je zbornik jednoličan jer u njemu supostoje tekstovi na trima jezicima (hrvatskome, latinskome i talijanskome), koji su vrstovno vrlo različiti – zbornik tako sadržava liturgijske i katekizamske tekstove, pučke (bratovštinske) i »umjetničke«, pjesničke i prozne tekstove, anonimne i potpisane, tipične srednjovjekovne i ranonovovjekovne humanističke, izvorna umjetnička ostvarenja te prepjeve i prijevode latinskih himana.

Rukopis danas sačinjavaju ukupno 162 lista, formata 15,7x10,8, uvezana u onodobni kožnati uvez. U pjesmarici smo razaznali najmanje pet ruku, a sve slijede južnu pisarsku latiničnu praksu toga doba.

Tekstovi koji do sada nisu uopće bili predmetom zanimanja, pa najčešće ni spomena: molitve, katehizamski i liturgijski tekstovi vrlo su zanimljivi jer, iako su pisani prije gotovo pola tisućljeća, i to jezikom čakavske osnovice, korespondiraju sa svojim današnjim (štokavskim) inačicama gotovo od riječi do riječi.

Analiza najvažnijih jezičnih značajki tekstova zapisanih u *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* pokazuje kako je ona nesumnjivo pisana na južnočakavskome (ikavskome) terenu, pa je jezično njezino postanje nedvojbeno hvarsko, a ne sjevernočakavsko osorsko. To se odnosi i na pjesme u kojima se adresiraju Osorani.

Treba na kraju istaknuti potrebu cjelovitoga izdanja ovoga važnoga i opsežnoga rukopisa, jer bi kritički priređeni tekstovi te pjesmarice bili dragocjenom građom za dodatna jezičnopovijesna i književnopovijesna istraživanja, osobito u smjeru rasvjetljavanja odnosa pojedinih tekstova i njihovih ostalih zapisa na hrvatskome jeziku ili njihovih latinskih predložaka te u smjeru detaljnih analiza jezično-stilskih značajki pojedinih tekstova (pa i u svrhu potvrđivanja ili osporavanja Marulićeva autorstva).

Kristina Štrkalj Despot

THE *OSOR-HVAR MISCELLANY*
(LIST OF COMPONENTS, ORIGIN, LANGUAGE)

The *Osor-Hvar Miscellany* written in the Latin script is kept today in the archives of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Zagreb (shelf mark I a 62). It dates from about 1530. It is a typical late medieval or early modern miscellany of religious writing, composed for practical monastic or parish use, in this case Franciscan. In spite of its being restricted to only devotional themes, in it there are texts in three languages (Croatian, Latin and Italian); the one single unit brings together liturgy and catechism, folk and »artistic«, poetic and prose texts, anonymity and authorship, medieval Christian morality and early modern Humanism. Thus the miscellany tells of the tradition of vernacular, oral, confraternal as well the kind of form given religious topics in Latin hymnody, upon which the literature presented in the miscellany was formed.

The miscellany was revealed to the scholarly public by Franjo Fancev in 1933 and yet his philological focus was on the dodecasyllabic poems that were or might have been by Marulić. Although in later research the research was shifted to individual octosyllabic poems, many data related to the miscellany have remained unexplained, from the whole of its contents (hitherto in scholarship there has been no list of the components of the miscellany) to the origins (first of all Hvar was cited, and then Osor) as well as the language and attribution.

This paper gives for the first time a complete list of the texts in the *Osor-Hvar Miscellany*. The analysis of the language features of the texts shows that the works were undoubtedly written in the south Chakavian (or Ikavian) area, and in terms of language its origins are undoubtedly to be attributed to Hvar, and not to north Chakavian Osor. This also holds good for the allegedly older Osor part, in which there are poems in which people of Osor are addressed.

Key words: *Osor-Hvar Miscellany*, Marko Marulić, Croatian literature of the 16th century croatian language of the 16th century